

Aleksander Smoliński

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0002-2185-8589

Kariera huculskiego kapelusza w Wojsku Polskim. Część I. Historyczny rodowód męskiego nakrycia głowy na Huculszczyźnie

Słowa kluczowe

Huculszczyzna, męski kapelusz huculski, Rzeczpospolita Polska, Republika Ukrainy

Streszczenie

W studium tym autor omówił kształt tradycyjnego kapelusza męskiego noszonego na Huculszczyźnie od ostatniej ćwierci XIX w. po czasy współczesne. W obszarze jego zainteresowań znalazł się też wygląd kapelusza w okresie sowieckim, a także obecna kondycja i sposób funkcjonowania w niepodległej Republice Ukrainy. Zwłaszcza dużo uwagi poświęcił fasonom kapeluszy oraz ich zdobnictwu, jakie stosowano w czasach, gdy region ten stanowił integralną część Rzeczpospolitej Polskiej, zaś jego kultura budziła szczególne zainteresowanie polskich uczonych – głównie historyków i etnografów – oraz stanowiła obiekt fascynacji polskich turystów odwiedzających Huculszczyznę zarówno latem, jak i zimą.

Od kilkunastu już lat możemy zaobserwować w Polsce kolejny renesans zainteresowania rejonem Huculczyzny¹, jej dziejami oraz kulturą mieszkających tam ludzi, a także literaturą dotyczącą tego obszaru geograficznego i kulturowego. Wyrazem tego jest zarówno rosnący ruch turystyczny², jak i podjęte na nowo badania etnograficzne, których efektem są wydawnictwa mające często charakter popularyzatorski³, a także opracowania, posiadające wartość pu-

¹ Pierwszy okres szerszego i poważniejszego zainteresowania w Polsce Huculczyzną i Hucułami przypadł na lata II Rzeczypospolitej. Jedną z przyczyn tej sytuacji były – niewątpliwie – krwawe walki, jakie podczas Wielkiej Wojny na tym terenie toczyły oddziały II Brygady Legionów Polskich – vide choćby: *Przewodnik historyczno-turystyczny po Gorganach i Czarnohorze. Szlakiem II Brygady Legionów Polskich w Karpatach Wschodnich*, praca zbiorowa pod red. J. Moszczeńskiego, Warszawa 1937; F.A. Ossendowski, *Huculczyzna. Gorgany i Czarnohora*, Poznań [b.r.], a także: M. Porwit, *Spojrzenie poprzez moje życie*, Warszawa 1986; J. Dunin-Brzeziński, *Rotmistrz Legionów Polskich. Wspomnienia z lat 1914–1919*. Przedmowa, opracowanie i przypisy S.J. Rostworowski, Pruszków 2003; *Legiony w Karpatach 1914*, Napisał Dr B. Merwin oficer Legionów Polskich, Wiedeń 1915; idem, *Legiony w boju 1914. II Brygada w Karpatach*, t. 1, Kraków 1915; S. Czerep, *II Brygada Legionów Polskich*, Warszawa 1991.

² W ostatnich latach można zaobserwować pewien spadek liczby polskich turystów odwiedzających Huculczyznę, co niewątpliwie związane jest z toczącym się konfliktem rosyjsko-ukraińskim.

³ Vide choćby: L. Suchy, M. Suchy, *Wioska na wzgórzach. U Huculów na Ukrainie*, „National Geographic Polska” 2000, nr 12 (15); A. Szymacha, J. Zarzycki, *Między Prutem a Czeremoszem*, „Aura. Ochrona Środowiska Miesięcznik Naczelnej Organizacji Technicznej” 2001, nr 5; J.A. Choroszy, *Na płaju „Wysokiej Połoniny”*. *Huculczyzna w literaturze polskiej po r. 1939 (rekonesans)*, „Połoniny’03, Rocznik krajoznawczy poświęcony Beskidom Wschodnim”, Studenckie Koło Przewodników Beskidzkich, Warszawa 2003; K. Hejke, *Huculczyzna*, tekst J. Skłodowski, J. Wnuk, Poznań 2010; J. Skłodowski, *Rafajłowa. Huculska wieś w Karpatach Wschodnich*, Krosno 2018, a także: idem, *Rzeczpospolita Rafajłowska. Na szlaku II Brygady Legionów Polskich w Karpatach*, Warszawa 2009. Huculczyzna stała się również istotnym elementem niezwykle szerokiej i wielowątkowej oraz wielce poczytnej kresowej narracji, której autorem jest profesor Stanisław Sławomir Nicieja – vide: idem, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, t. 2, *Uzdrowiska i letniska kresowe. Truskawiec, Jaremcze, Worochta, Skole, Morszyn*, Opole 2013; idem, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, t. 3, *Zaleszczyki, Kosów, Chodorów, Kałusz oraz Abacja*, Opole 2013; idem, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, t. 4, *Kołomyja, Żabie, Dobromil*, Opole 2014; idem, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, t. 5, *Sambor, Rudki, Beńkowa Wisznia, Nadwórna, Bitków, Delatyn, Rafajłowa*, Opole 2014.

blikacji naukowych⁴. Tak jest również w przypadku większości publikowanych w kraju katalogów oraz informatorów muzealnych⁵. Jednocześnie wydawane są także – bez trudu znajdujące nabywców – wznowienia oraz reprinty prac, które ukazały się w Polsce przed 1939 rokiem, a więc w czasie, gdy Huculszczyzna była integralną częścią Rzeczypospolitej Polskiej oraz istotnym elementem jej krajo-

---

⁴ Poza częścią niżej cytowanej literatury vide również: J.A. Choroszy, *Huculszczyzna w literaturze polskiej*, Wrocław 1991; *Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników. Wybór tekstów z lat 1795–1939*. Do druku przygotowali J. Gudowski, M. Olszański, A. Ruszczyk, K. Tur-Marciszuk, W. Witkowski, Warszawa 2001; *Pasterstwo na Huculszczyźnie. Gospodarka – kultura – obyczaj*, praca zbiorowa pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2001; J. Skłodowski, *Huculszczyzna w grafice polskiej do roku 1945*, Poronin 2005; J. Gawlik, *Osobliwości Huculszczyzny*, Rzeszów 2005; *Huculszczyzna, jej kultura i badacze*, Międzynarodowa konferencja naukowa w ramach festiwalu huculskiego 2006 „Za głosem trembity”, redakcja J. Stęszewski, J. Cząstka-Kłapyta, Kraków 2008; *Cerkwie drewniane dawnej Galicji Wschodniej*, praca zbiorowa pod red. W. Walanusa, Kraków 2012; *Huculszczyzna. Kultura i edukacja*, praca zbiorowa pod red. A. Haratyk, Toruń 2009; M. Kruszona, *Huculszczyzna. Opowieść kabalistyczna z czasów elektryfikacji*, Poznań 2010; *Kultura współczesnej Huculszczyzny. Materiały pokonferencyjne*, praca zbiorowa pod red. J. Cząstki-Kłapyty, J. Stęszewskiego, Kraków 2010; *Kołomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia*, praca zbiorowa pod red. A.A. Ostanka, A. Smolińskiego, Warszawa 2017.

⁵ Vide choćby: *Pokucie – ziemia Vincenza. Wystawa wrzesień 1995*, Wrocław 1995; W. Blacharska, G. Niewiadomy, *Odkrywanie Huculszczyzny. Katalog wystawy w Muzeum Etnograficznym w Gdańsku-Oliwie, Pelplin–Gdańsk 2002*; *Szlakami Huculszczyzny. Katalog wystawy w Muzeum Podkarpackim w Krośnie, Krosno 2008*; K. Tucholska, B. Kostuch, *Huculszczyzna. Ceramika pokucka w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 2008; *Kresowe dziedzictwo. W blasku huculskiej watry. Informator do wystawy w Muzeum Kresów w Lubaczowie*, praca zbiorowa pod red. S.P. Makary, B. Woch, J. Mazura, Lubaczów 2010; *Na wysokiej połoninie. Sztuka Huculszczyzny – Huculszczyzna w sztuce. W 40. rocznicę śmierci Stanisława Vincenza*. Katalog wystawy w Muzeum Narodowym w Krakowie. Tekst Z. Gołubiew, M.P. Kruk, J. Kapłon, Kraków 2011; *Fryderyk Pautsch. Sceny huculskie*. Katalog wystawy w Muzeum Archidiecezjalnym Kardynała Karola Wojtyły w Krakowie, praca zbiorowa pod red. A.J. Nowobilskiego, Kraków [b.r.]; E. Berendt, J. Bohdanowicz, H. Golla, D. Jasnowska, J. Kurbiel, A. Szczepka, A. Woźniak, *Bartky, tabiwy, zgardy... Huculiana z kolekcji Ewy Załęskiej-Szczepki i Andrzeja Szczepki*, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław 2016.

brazu kulturowego⁶. Nie inaczej jest też w przypadku wydawnictw prezentujących archiwalne fotografie Huculszczyzny⁷. Należy jednocześnie zauważyć, iż podobne procesy można zaobserwować również we współczesnej, niepodległej Ukrainie⁸, przy czym wydaje

⁶ Vide chociażby: S. Vincenz, *Na wysokiej połoninie. Pasma I. Prawda starowieku. Obrazy, dumy i gawędy z wierchowiny huculskiej*, Sejny 2002; idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga pierwsza. Zwada*, Sejny 2003; idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga druga. Listy z nieba*, Sejny 2004; idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma III. Barwinkowy wianek*, Sejny 2005; *Góry wołają. Wędrowki z obiektywem od Olzy po Czeremosz*. Wstęp literacki R. Malczewski, Rzeszów 2011 (pierwsze wydanie: Kraków 1939); W. Szuchiewicz, *Huculszczyzna*, t. 1–4, Warszawa 2011 (pierwsze wydanie: Lwów 1902–1904–1908).

⁷ Vide choćby: A. Wielocha, *Przedwojenne Bieszczady, Gorgany i Czarnohora. Najpiękniejsze fotografie*, Warszawa 2013; *Huculszczyzna na dawnej pocztówce i fotografii*, Wstęp A. Karczmarszewski, wypisy z książki *Huculszczyzna* W. Szuchiewicza, Rzeszów 2013 oraz reprint wydawnictwa z 1930 r.: *Polska w krajobrazie i zabytkach* – vide: H. Gąsiorowski (województwo stanisławowskie), T. Kunzek (województwo tarnopolskie) – tekst, A. Karczewski – objaśnienia fotografii, Z. Karaszewski – opracowanie graficzne współczesnego wydania, *Przedwojenna Polska w krajobrazie i zabytkach*, t. 2, *Województwo stanisławowskie i tarnopolskie*, Rzeszów 2012, a także: M. Dobrowolska-Kierył, *Przedwojenne Kresy. Najpiękniejsze fotografie*, Warszawa 2011.

⁸ Wydaje się nawet, że można zaryzykować pogląd, iż na Ukrainie zainteresowanie Huculszczyzną jest obecnie znacznie szersze niż w Polsce i obejmuje niemal wszystkie aspekty funkcjonującej tam kultury, głównie jednak materialnej. Oprócz części dalej cytowanej literatury vide także: В. Шухевич, *Гуцульщина. Перша і друга частини*, Верховина 1997 (pierwsze wydanie: Lwów 1899); idem, *Гуцульщина. Третя частина*, Верховина 1999 (pierwsze wydanie: Lwów 1902); idem, *Гуцульщина. Четверта частина*, Верховина 1999 (pierwsze wydanie: Lwów 1904); idem, *Гуцульщина. П'ята частина*, Верховина 2000 (pierwsze wydanie: Lwów 1908); idem, *Гуцульщина. В 5 частинах*, Харків 2018; В. Собашко, *Дорогами і стежками Карпат. Туристичний путівник*, Львів 2003; Я. Тарас (J. Taras), *Сакральна дерев'яна архітектура Українців Карпат. Культурно-традиційний аспект (Sacral wooden architecture by Ukrainians of Carpathians. Some aspects of cultural tradition)*, Львів 2007; Т. Ястремська, *Традиційне гуцульське пастихування*, Львів 2008; І. Свійонтек, *Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту. Альбом 3. 100 узорів*, Івано-Франківськ 2008; idem, *Гуцульські вишивки Карпат. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту. Альбом 1*, Івано-Франківськ 2011; idem, *Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту. Альбом 4. (Навчальний*

się, że w obydwu krajach jest to tendencja stała, a nie tylko chwilowa i przelotna moda.

W II Rzeczypospolitej Huculi stanowili grupę etniczną⁹ należąca do ukraińskiej, czyli jak ją wtenczas określano ruskiej (rusińskiej), mniejszości narodowej. Obok Bojków¹⁰ i Łemków¹¹ była to jedna

---

посібник). Астральний (зоряний) орнамент, Львів 2016; idem, Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту. Альбом 5. (Навчальний посібник). Космацькі вишивки Косівщини «Довбушеві взори». Книга 2, Львів 2015; П. Шекерик-Доників, Рік у віруваннях Гуцулів, Вибрані твори, Верховина 2009 (pierwsze wydania poszczególnych utworów miały miejsce od początku XX w. do końca lat 30.); Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович, Г. Дидик-Меуш, Гуцульські світи. Лексикон, Львів 2013; Образний світ Валентини Джуранюк. Передмова О. Голубец, текст та упорядкування М. Гринюк, світлини М. Гринюк, О. Данищук, Чернівці 2013, a także: О.Г. Пежанський, Ностальгія...: Фотоальбом. Упорядник В. В. Пилип'юк, Львів 1992. Poza tym ukazują się też prace o dość zaskakującej treści – vide choćby: Є. Луців, Бойове мистецтво Гуцулів, Тернопіль 2014.

⁹ Według socjologów (vide choćby: K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997, s. 72, 131) grupa etniczna (mniejszość etniczna) to: „(...) zbiorowość ludzka, najczęściej zamieszkująca wspólne terytorium, społecznie postrzegana jako różna od innych ze względu na przekazywaną międzygeneracyjnie wspólnotę kultury, która może być oparta m.in. na języku, religii czy wierze w pochodzenie od wspólnego przodka”. Huculska kultura duchowa i materialna w pełni odpowiada tej definicji. Vide także: *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, praca zbiorowa pod red. B. Petrozolin-Skowrońskiej, Warszawa 1996, s. 253 – hasło: mniejszości.

¹⁰ Szerzej vide chociażby: J. Falkowski, B. Pasznyi, *Na pograniczu łemkowsko-bojkowskim. Zarys etnograficzny*, Lwów 1935; A. Karczmarzewski, *Świat Bojków. Etnograficzna podróż po Bojkowszczyźnie*, Rzeszów 2014 oraz: R. Reinfuss, *Karpacki świat Bojków i Łemków. Fotografie*. Tekst i wybór fotografii Z. Libera, H. Ossadnik, Olszanica 2015.

¹¹ Obszerniej vide choćby: J. Falkowski, B. Pasznyi, op. cit.; K. Pieradzka, *Na szlakach Łemkowszczyzny*, Kraków 1939 (Reprint Wydawnictwa „Ruthenus”, Krosno 2003); A. Kroh – tekst, P. Drożdżik – fotografie, *Łemkowszczyzna (The Lemkoland)*, Olszanica 2006; Г. Щербя (H. Shcherba), *Розквіт і трагедія Лемківщини (The blossoming and tragedy of Lemkivshchyna)*, Львів (Lviv) 2011; A. Karczmarzewski, *Świat Łemków. Etnograficzna podróż po Łemkowszczyźnie*, Rzeszów 2014; S. Kryciński, *Łemkowszczyzna po obu stronach Karpat*, Rzeszów 2016; idem, *Łemkowszczyzna. Czas wojny i pokoju*, Rzeszów 2018; idem, *Łemkowszczyzna nieutracona*, Rzeszów 2018; M.A. Koprowski, *Łemkowie. Losy zaginionego narodu*, Zakrzewo 2016 oraz R. Reinfuss, op. cit.

z trzech głównych grup górali¹² żyjących we wschodniej części łuku karpackiego. Podobnie jak i dzisiaj, także i wtedy zamieszkiwali oni górskie partie Pokucia i Bukowiny oraz częściowo południowe stoki Karpat. W przybliżeniu ich terytorium obejmowało wówczas górną część dorzecza Prutu wraz z jego góorskimi dopływami, takimi jak: Luczka, Pistynka, Rybnica i Czeremosz. Na zachodzie zaś sięgało ono aż po Łomnicę w Czarnohorze i Wschodnie Gorgany¹³. Na początku XX wieku obejmowało ono zaledwie 40 wsi¹⁴ oraz pewną ilość większych przysiółków („kut”), czyli w sumie około 61 ludzkich siedzib¹⁵.

---

¹² Mniejsze grupy etniczne górali ukraińskich (ruskich) to, między innymi, Dolinianie oraz Zamieszkańcy i Dołowie znad Sanu. W obrębie języka ukraińskiego wszystkie one należały natomiast do północno-zachodniej grupy językowej – szerzej vide: F.A. Ossendowski, *Karpaty i Podkarpacie*, Poznań [b.r.], s. 52 i passim; K. Pieradzka, op. cit., s. 90 i passim.

¹³ A. Fischer, *Rusini. Zarys etnografii Rusi*, Lwów–Warszawa 1928, s. 8; *Krótki przewodnik po Huculszczyźnie. Od Hnitesy po Rogoze*. Zestawił komitet redakcyjny. Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1933, s. 5–8; J. Falkowski, *Zachodnie pogranicze Huculszczyzny. Dolinami Prutu, Bystrzycy Nadwórniańskiej, Bystrzycy Sołotwińskiej i Łomnicy*, Lwów 1937, s. 7 i passim; idem, *Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny*, Lwów 1938, s. 2 i passim. Znacznie dokładniejszego określenia geograficznego zasięgu osadnictwa huculskiego dokonał H. Gąsiorowski (vide: idem, *Zasięg terytorialny siedzib huculskich*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3, s. 53–69). Przy rozstrzygnięciu tego problemu uwzględnił on następujące czynniki: cechy antropologiczne, strój oraz sposób życia i zwyczaje. Do podobnych wniosków doszła również U. Janicka-Krzywda (vide: eadem, *Huculi*, Kraków 1991, s. 7), która badając współczesne granice Huculszczyzny, zauważyła, iż terytorium zamieszkałego przez tę grupę nie da się szczegółowo opisać, gdyż w miarę upływu czasu ulega ono pewnym przesunięciom. Za podstawę swoich ustaleń przyjęła ona stan, jaki ukształtował się w końcu wieku XIX.

¹⁴ Ze względu na „samotniczy” i „jednodworcowy” charakter osadnictwa huculskiego wsie te można również określić jako gminy – vide: W. Witkowski, *Budownictwo ludowe huculszczyzny*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3, s. 93. Podobnie czyni także Stanisław Wołoszczuk – vide, idem, *Pokucie. Legenda i rzeczywistość*, Wrocław 2000, s. 149.

¹⁵ W przypadku opracowań ukraińskojęzycznych z reguły zasięg Huculszczyzny jest szerszy od przedstawionego powyżej. Warto też zauważyć, że według wcześniejszych ustaleń – zapewne nieprecyzyjnych – Wincentego Pola i Oskara Kolberga oraz innych badaczy w połowie XIX w. ludność huculska zamieszkiwała 83 wsie – vide chociażby: J. Falkowski, *Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny...*, op. cit., s. 99.

Według wcześniejszych badań – przeprowadzonych jeszcze w końcu XIX wieku przez Wołodymyra Szuchewycza – było to 40 wsi (gromad – gmin – katastralnych). W ramach ówczesnego podziału administracyjnego Cesarstwa Austro-Węgierskiego 24 z nich znajdowały się w powiecie kosowskim, 11 w powiecie poczeniżyńskim i 5 w nadwórniańskim¹⁶. Jednocześnie, według spisu ludności z 1890 roku, zamieszkiwało je odpowiednio: 33 523 mieszkańców (w tym 31 783 grekokatolików, 261 katolików i 1 457 Żydów); 18 437 (w tym 17 438 grekokatolików, 304 katolików i 695 Żydów) oraz 10 305 mieszkańców (w tym 9 267 grekokatolików, 425 katolików i 588 Żydów). Inne wyznania stanowiły jedynie nieznaczny odsetek ludności.

Natomiast według przynależności narodowej – zgodnie z niezbyt rzetelnymi austriackimi statystykami – w pierwszym z nich mieszkało wtedy 31 867 Ukraińców („Rusinów”), 233 Polaków oraz 1 421 „Niemców” – w rzeczywistości praktycznie byli to wyłącznie Żydzi, przy czym uwaga ta odnosi się również do pozostałych powiatów. W powiecie poczeniżyńskim zamieszkiwało 17 947 „Rusinów”, 121 Polaków i 369 „Niemców”, a w ostatnim z nich 9 506 „Rusinów”, 448 Polaków i 347 „Niemców”. W sumie więc w 1890 roku ludność właściwej Huculszczyzny stanowiła niewielką społeczność, liczącą 62 265 mieszkańców, z których 58 488 było grekokatolikami, 990 katolikami, a 2 740 wyznawcami religii mojżeszowej. Wśród nich zdecydowanie dominowali „Rusini”, których było 59 320. Społeczność polska, według tych urzędowych danych, liczyła wtenczas jedynie 802 osoby, a „Niemców”, do których zaliczono głównie Żydów, było 2 137¹⁷.

Tymczasem według podziału administracyjnego państwa polskiego sprzed 1939 roku osadnictwo huculskie skupiało się w południowej części powiatu Kosów i Nadwórna oraz w powiecie kolumnyjskim. Według danych – również nie do końca wiarygodnego spisu powszechnego przeprowadzonego przez władze polskie w 1931 roku – na terenie tych powiatów zamieszkiwało, odpowiednio, 93 900, 140 700 i 176 000 mieszkańców, czyli w sumie prawie

---

¹⁶ W sumie było to ponad 100 osad.

¹⁷ В. Шухевич, *Гуцульщина, Перша часть*, Львов 1899, s. 80–83. Dane te zostały przez autora poprawione, co spowodowało, iż ogólna liczba ludności oraz grekokatolików jest niższa o tysiąc osób od danych zawartych w pracy Wołodymyra Szuchewycza (vide: В. Шухевич, op. cit., s. 83).

411 tys. obywateli państwa polskiego. Jednakże obok Hucułów¹⁸, którzy stanowili zapewne zaledwie małą część tej ludności, mieszkali tam również Ukraińcy, Polacy, Żydzi¹⁹, Ormianie i inni²⁰.

Burzliwa historia tych terenów oraz liczne kontakty z innymi grupami etnicznymi i narodowościowymi spowodowały wytworzenie się na Huculszczyźnie niezwykle bogatej i atrakcyjnej, a jednocześnie dość egzotycznej kultury, zarówno duchowej, jak i materialnej. Lud ten był (i po części nadal jest) bowiem wyjątkową mieszaniną antropologiczną i kulturową. Można spotkać wśród nich typy polskie, ukraińskie, węgierskie, rumuńskie, a nawet cechy antropologiczne tureckie i tatarskie czy wreszcie cygańskie i ormiańskie²¹. Jeden z brytyjskich podróżników, który w 1934 roku odwiedził Polskę stwierdził: „Huculi to pyszne typy. Mężczyźni są o cal lub dwa wyżsi od Polaków na nizinach, o dziarskiej postawie. Zwłaszcza młodzieńcy stanowili wspaniałe okazy ludzkiej rasy”²². Dalej zaś odnotował:

---

¹⁸ Według ustaleń J. Falkowskiego (vide: idem, *Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny...*, op. cit., s. 99) w 1931 r. obszar Huculszczyzny zamieszkiwało 64 246 Hucułów.

¹⁹ O specyfice osadnictwa żydowskiego na Huculszczyźnie pisze choćby cytowany już wcześniej M. Kruszona (vide: idem, op. cit., s. 38 i passim).

²⁰ M. Orłowicz, *Przewodnik po Galicji, Bukowinie, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim z mapą Galicji i Tatr, planem Lwowa, Krakowa i 262 ilustracjami*, Lwów 1919, s. 196–208; *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 14; H. Gąsiorowski, *Zasięg terytorialny siedzib huculskich...*, op. cit., s. 68–69; U. Janicka-Krzywdą, op. cit., s. 9; S. Wołoszczuk, op. cit., s. 130, 140, 149. Autorowi nie udało się dotrzeć do żadnych innych – poza przedstawionymi powyżej – materiałów statystycznych pozwalających określić liczebność omawianej tutaj grupy etnicznej w ostatnim roku istnienia II Rzeczypospolitej. Problemu tego nie porusza także żaden ze znanych mu autorów zajmujących się tą tematyką.

²¹ Szerzej, poza częścią wcześniej oraz dalej cytowanej literatury, vide także: O. Kolberg, *Dzieła wszystkie*, t. 54, *Ruś karpacka*, cz. 1, Wrocław–Poznań 1970, s. 21 i passim; S. Vincenz, *Na wysokiej połoninie. Pasma I. Prawda starowieku. Obrazy, dumy i gawędy z wierchowiny huculskiej...*, op. cit., s. 156, 293, 442; idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga pierwsza. Zwada...*, op. cit., s. 50–51, 117; J. Kolankowski, *Gdzie szum Prutu, Czeremoszu. Szkice o Huculszczyźnie*, dopełnił J.A. Choroszy, Wrocław 1989, s. 10 i passim; Д.Н. Гоберман, *Искусство гуцулов*, Москва 1980, s. 5 i passim; Р. Кирчів, *13 фольклорних регіонів України. Нариси ̆ статті*, Львів 2002, s. 120 i passim.

²² B. Newman, *Rowerem przez II RP. Niezwykła podróż po kraju, którego już nie ma. Reportaż z 1934 roku*, przekład E. Kochanowska, Kraków 2021, s. 252.

Nie trzeba być etnologiem, by dostrzec absurd klasyfikowania Huculów jako zwykłych Rusinów. Mają w sobie bardzo szczerą domieszkę Rusińskiej krwi (...). Niezależnie jednak od tego Huculi mają w sobie coś, czego brak u innych. Widać to w chodzie – dostojnym i pełnym godności, w manierach – dwornych i świadczących o pewności siebie. Nie ma w nich cienia przypochlebności właściwej wschodnim Słowianom²³.

W kulturze ludowej dominowały natomiast związane z pasterstwem elementy wołoskie²⁴ oraz ukraińskie i polskie, gdyż przez wieki mieszały się tam różne kultury, które docierały w Karpaty Wschodnie, głównie zaś na Huculszczyznę, wraz z ich nosicielami. W efekcie wyniknęło z tego ogromne bogactwo form, występujących niemal w każdej dziedzinie działalności człowieka, stanowiących o wyjątkowym fenomenie huculskiej kultury ludowej²⁵.

---

²³ Ibidem, s. 266–267. Inny podróżnik, Hans Zbinden, Szwajcar, socjolog kultury i profesor Uniwersytetu w Bernie, który w 1939 r. odwiedził Huculszczyznę, dokonał ciekawej charakterystyki Huculów: „W czasie naszej rozmowy pojawia się w niskich drzwiach mężczyzna. Wysoki, muskularnej postury, sięga głową dachu, tak że musi się schylić. Brązową twarz o ostrych rysach, ze szlachetnie zagiętym nosem, mocnym, szerokim podbródkiem i dobrotliwymi ustami, okalają długie siwe włosy, opadające gładkimi kosmyczkami na kark. Spogląda na nas rozmarzonymi jasnymi oczyma, jakby wpatrzonymi w dal, a zarazem dziecięco swawolnymi. (...) Huculi to szlachetna rasa o rycerskiej, doskonałej naturze. Nie ma wśród nich ociężałości ani prostactwa. Również charakterem różnią się od galicyjskich Ukraińców, trzeźwych, oszczędnych, realistycznych, pracowitych i zapobiegliwych. Huculi są marzycielami. Niczego tak nie uwielbiają, jak słuchać opowiadań i ballad z dawnych czasów lub opowieści o obcych krajach. Z tą skłonnością do popadania w zamyślenie, które czasem może sprawiać wrażenie apatii, łączy się jednocześnie zdrowe poczucie humoru, upodobanie do drwin i żartów oraz dzika namiętność, wybuchająca często z ogromną siłą i nieoczekiwanie, przejawiająca się zarówno w czynach dobrych, jak i złych, a najbardziej widoczna w tańcach i biesiadach” – vide: H. Zbinden, *Na Huculszczyźnie*, [w:] *Dawne Pokucie i Huculszczyzna...*, op. cit., s. 178–180.

²⁴ Szerzej vide chociażby: G. Jawor, *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin 2000; *Wołoskie dziedzictwo Karpat*, praca zbiorowa pod red. J. Szymika, L. Richtera, Czeski Cieszyn 2008.

²⁵ U. Janicka-Krzywda, op. cit., s. 13; M. Ćwiklińska, *Tradycyjne pasterstwo huculskie*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3, s. 71 i passim; A. Ząbek, *Doroczne zwyczaje pasterskie na Huculszczyźnie. Współczesność na tle tradycji*, [w:] *Pasterstwo na Huculszczyźnie...*, op. cit.,

Dodać tutaj też trzeba, iż w okresie międzywojennym wciąż żywym i ważnym jej elementem był świat wierzeń, magii i demonologii obecny w życiu Hucuła od momentu jego narodzin aż do śmierci. Często towarzyszył mu on także podczas spełniania nakazów religijnych obrządku grekokatolickiego. W sposób szczególny te pierwotne elementy kultury przejawiały się podczas wypasu owiec i bydła oraz w czasie polowań czy też innych czynności. Dla przeciętnego mieszkańca tych ziem „Lasy, połoniny, potoki zaludniały różnego rodzaju złe siły. Człowiek mógł się przed nimi bronić zaklęciem, zieleniem, modlitwą”²⁶. Poza tym na Huculszczyźnie wciąż funkcjonowały wtenczas pewne pozostałości kultu solarnego, choć obecnie trudno określić, czy nadal były one kulturowane w sposób świadomy.

Podobne były też odczucia wspomnianego już brytyjskiego podróżnika Bernarda Newmana, który podróżował rowerem po Polsce i zanotował:

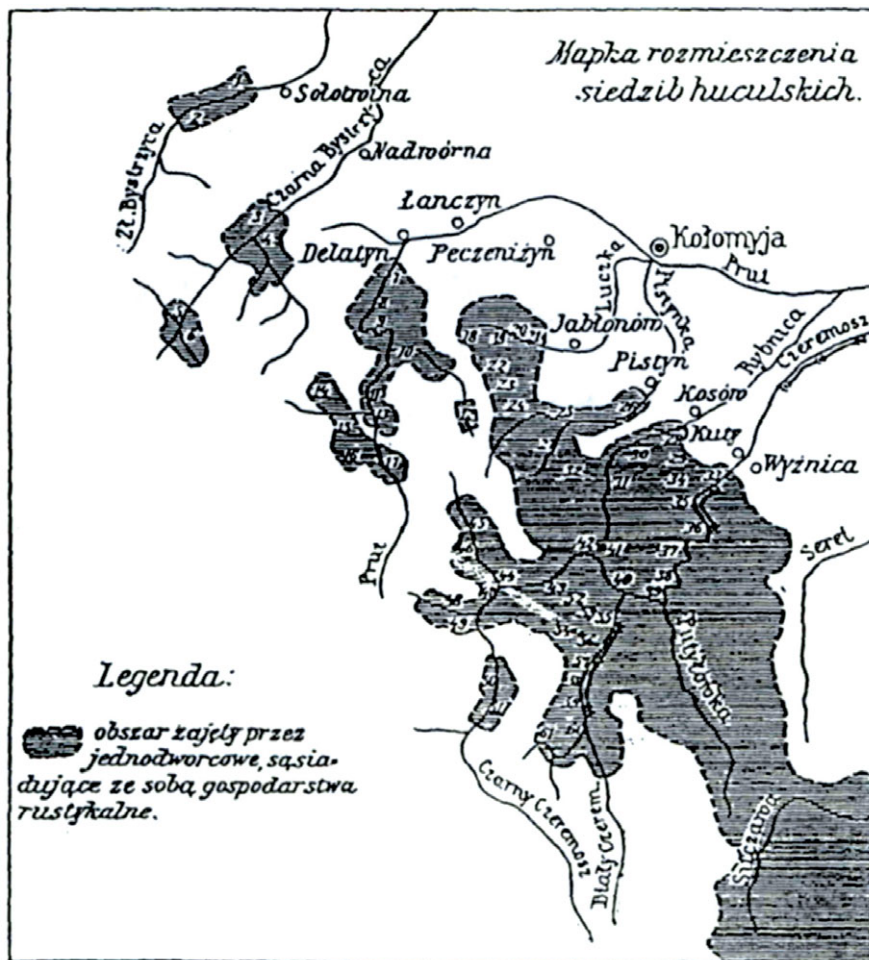
(...) pędziliśmy w kierunku owego intrygującego trójkąta, gdzie Polska styka się z Czechosłowacją i Rumunią i gdzie mieszka jeden z naj-

---

s. 135 i passim. Ponadto vide również: *Етногенез та етнічна історія населення українських Карпат. Том I. Археологія та антропологія*. Науковий редактор Д. Козак, Львів 1999.

²⁶ A. Fischer, op. cit., s. 16–17 i passim; U. Janicka-Krzywda, op. cit., s. 48. B. Newman (vide: idem, op. cit., s. 272) zanotował następującą sytuację: „Wszyscy nasi goście przybyli konno (...). Zauważyłem, że nikt nie odjeżdżał samotnie, a gdy zapadła ciemność, odnotowałem dziwną nerwowość. Ci ludzie bali się mroku. Nie bali się wilków ani zbójców, lecz lękali się demonów i wiedźm”. Natomiast H. Zbinden (vide: idem, op. cit., s. 188) w 1939 r. zanotował: „Ostatni opryszkowie powymierali. Ich dziwnym przeciwieństwem, wyrosłym jednak na tym samym duchowym podłożu, byli wiszczuni – jasnowidze i mędrzy. Również oni, będący swego rodzaju huculskimi znachorami i czarownicami zanikli dopiero przed niewielu laty [Autor myli się. Nadal bowiem funkcjonują oni w ludowej kulturze Huculszczyzny – A.S.]. Czasami byli ślepi i dysponowali tajemną wiedzą o rozmaitych cudownych siłach drzemiących w ziołach i wodzie, drzewach, kamieniach i minerałach. Zaklęciami uwalniali ludzi od uroku niaiek – rusalek, które buszowały w lasach i rzucały czary na ludzkie dzieci. Zaklęcia tych wiszczunów chroniły bydło przez napadami »złego« i przed czarami. Przede wszystkim byli oni jednak strażnikami tradycji religijnych, duchowymi wychowawcami ludu, który (...) charakteryzuje się głęboką pobożnością, chociaż hołduje wyraźnym zabobonom i różnorodnym zaklęciom. Zachowując dawne tradycje, starali się owi jasnowidze zaszcześcić w narodzie ducha pokoju i miłości, walcząc przeciwko brutalnej przemocy, pochodzącej zarówno od pogańskich bóstw, jak i od ludzi”.

bardziej fascynujących ludów w całej Europie – Huculi. Są Rusinami, lecz przez wiele stuleci żyli odizolowani w górach i zachowali sporo cech charakterystycznych dla minionych czasów wraz z folklorem, który w większości zniknął w bardziej cywilizowanych miejscach²⁷.

Rozmieszczenie gospodarstw jednoźworcowych na terytorium Hucul-szczyzny

Cyfry arabskie oznaczają wsie: 1) Jabłonka (Яблунька); 2) Porohy (Пороги); 3) Zielona (Зелена); 4) Zielenica (Зелениця); 5) Rafajłowa (Рафайлова); 6) Donżupiec (Довжинець) [obesnie Bistriця]; 7) Dora (Дора); 8) Jaremcsze (Яремча); 9) Jamna (Ямна); 10) Mikuliczyn (Микуличин); 11) Podleśniów

²⁷ B. Newman, op. cit., s. 246–247.

(Подлеснів); 12) Polanica Czomegowska (Поляниця Чомегівська); 13) Tatarów (Татарів); 14) Polanica Porowiczowska (Поляниця Поповичівська); 15) Jabłonica (Яблуніця); 16) Woronienka (Вороненка); 17) Wogochta (Ворохта); 18) Bania Berezów (Баня Березів); 19) Berezów Wyzny (Березів Вижний); 20) Berezów Średni (Березів Середній); 21) Berezów Niżny (Березів Нижній); 22) Tekucza (Текуче); 23) Akryszory (Акрешори); 24) Kosmacz (Космач); 25) Prokurawa (Прокурава); 26) Szeszory (Шешори); 27) Brustury (Брустурів); 28) Horod (Город); 29) Babin (Бабин); 30) Sokołówka (Соколівка); 31) Jaworów (Яворів); 32) Riczka (Річка); 33) Tudiów (Тудів); 34) Rożen Mały (Малий Рожин); 35) Rożen Wielki (Великий Рожин); 36) Roztoki (Розтоки); 37) Białoberezka (Білоберізка); 38) Chorcowa (Хороцеве); 39) Berwinkowa (Бервінкова); 40) Uścieryki (Устеріки); 41) Jasieniów Górny (Верхній Ясенів); 42) Krzyworównia (Криворівня); 43) Żabie Słupiejka (Жабє Слупейка) [obecnie Verchovina]; 44) Żabie Pcia Dolna (Жабє Долишне) [obecnie Ільці]; 45) Żabie Pcia Górna (Жабє Горішне) [obecnie Стаїще]; 46) Krzywe Pole (Криве Поле) [obecnie Кривопілля]; 47) Krasny Luh (Красник); 48) Bystrzyc (Бистрець); 49) Dzembronia (Джемброня) [obecnie Берестечко]; 50) Zielona Rzeka (Зелена Ріка); 51) Jawornik (Явірник); 52) Krasnoilia (Красноїлля); 53) Perechresne (Перехресне); 54) Hołowy (Голови); 55) Stebne (Стебне); 56) Dołhopole (Довгопілля); 57) Polanki (Полянки); 58) Pereskuła (Черемошна); 59) Jabłonica (Яблуніця); 60) Hryniawa (Гринява); 61) Hryniawa Szykmanyi (Гринява-Шикмани) [obecnie Пробійнівка].

Źródło: H. Gašiorowski, *Zasięg terytorialny siedzib huculskich*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3, s. 68. Vide także: idem, *Przewodnik po Beskidach Wschodnich*, t. 1, cz. 2, *Gorgany*, Lwów–Warszawa 1935 (Reprint – Kielce 2000); idem, *Przewodnik po Beskidach Wschodnich*, t. 2, *Pasma Czarnohorskie*, Lwów–Warszawa 1935 (Reprint – Kielce 2000); *Українські Карпати. Топографічна карта*, Київ 2001; В. Собашко, *Дорогами і стежками Карпат. Туристичний путівник*, Львів 2003; D. Dylağ, *Gorgany. Przewodnik*, Pruszków 2016.

Jednym z niezwykle ważnych elementów kultury huculskiej był ubiór, a szczególnie jego męska odmiana, wraz z charakterystycznym nakryciem głowy, znajdującym się w powszechnym użyciu jeszcze w okresie międzywojennym²⁸. Cytowany już Bernard Newman wspominał:

Zdażyłem (...) zauważyć typowe dla tej krainy malownicze stroje, które z racji samej barwnej urody śmiało mogą się mierzyć ze stroja-

---

²⁸ Przy opisie kapelusza – jednego z podstawowych elementów męskiego stroju huculskiego – autor będzie odnosił się głównie do realiów istniejących na Huculszczyźnie w czasach II Rzeczypospolitej.

mi węgierskimi lub siedmiogrodzkimi. Gdy mijalem wioskę za wioską, zmierzając do serca Huculszczyzny, odkryłem, że ludowe szaty były powszechnym odzieniem. W niektórych wsiach nie widziałem nikogo, kto by nosił zwykle zachodnioeuropejskie ubranie. (...)

Był niedzielny ranek (...). Rzesze ludzi płynęły do wiejskich kościołów [raczej cerkwi – A.S.], które są nieopisane malowniczo. (...) Chropawe dźwięki dzwonów towarzyszyły huculskim chłopom, gdy ścieżynami wśród zielonej trawy tłumnie ciągnęli ku kościołom. Obraz niby żywcem wzięty z operetki – jedyna różnica polegała na tym, że każdy miał tu na sobie oryginalny przydzwiewek (...). Jak można się spodziewać, kobiece stroje były bardziej zróżnicowane i kolorowe niż męski ubiór. (...) Na Huculszczyźnie fasony zmieniają się mniej więcej raz na 100 lat (...).

Mężczyźni również nie lękają się odrobiny koloru. (...)

Dziedziniec świątynny, na który po nabożeństwie wyładowało się całe zgromadzenie, przedstawiał sobą bodaj najpiękniejszy widok, jaki w życiu napotkałem. Nie jestem człowiekiem, który lubi jaskrawe kolory – wolę pastelowe odcienie, jednak zdumienie mnie ogarnia, gdy pomyślę, jaki porywający efekt dało stłoczenie obok siebie nosicielei oślepiających barw; z całą pewnością nie można by go nazwać stonowanym, lecz był całkiem przyjemny dla ludzkiego oka. Takiej tęczowej feerii chyba jeszcze nigdzie nie widziałem, nawet na Węgrzech czy w Rumunii. Ludzie świetnie wyglądali w tradycyjnych strojach, bo w nich nie sposób wyglądać inaczej²⁹.

Tradycyjnym ubiorom huculskim udało się przetrwać także czasy władzy sowieckiej i podczas różnych uroczystości – głównie rodzinnych – zakładane są również dzisiaj³⁰. W stosunku do swych starszych – jeszcze dziewiętnastowiecznych – form od końca tego wieku ulegały pewnym zmianom, a następnie uproszczeniom³¹. Były one

---

²⁹ B. Newman, op. cit., s. 249–252. Vide także: H. Zbinden, op. cit., s. 178, 183.

³⁰ W swej najbardziej okazałej i jednocześnie najpełniejszej formie huculski męski strój ludowy, wraz z jego odmianą damską, noszony jest powszechnie przede wszystkim przez młode pary oraz towarzyszących im družbów i drużny udających się do cerkwi na ceremonię zaślubin, a także podczas następujących po nich uroczystości weselnych – vide: A. Polec, *Na dalekiej połoninie. Huculszczyzna dziś*, Warszawa 1997, s. 21, 57, 75, 94, 103, 113, 139, 144; L. Suchy, M. Suchy, op. cit., s. 94–95; A. Szymacha, J. Zarzycki, op. cit., s. 17 oraz obserwacje własne autora tego tekstu

³¹ Vide: Д.П. Крвавич, Г.Г. Стельмашук, *Український народний одяг XVII – початку XIX ст. в акварелях Ю. Глоговського*, Київ 1988, s. 202–205, 222–223; Т. Ніколаєва, *Історія українського костюма*, Київ 1996,

wynikiem wkraczania nowoczesnej cywilizacji w te trudno dostępne tereny, a wraz z nią elementów nowej mody, kształtującej się pod wpływem różnych wzorców, jak choćby innych grup etnicznych sąsiadujących z Huculszczyzną³², a także napływem odzieży i materiałów produkowanych masowo metodami przemysłowymi³³. Mimo to przed 1939 rokiem męski ubiór regionalny oraz towarzyszące mu nakrycia głowy nadal były istotnym elementem, pozwalającym Hucułom identyfikować się z rodzimą społecznością, do tego stopnia, że inny strój uważano niejako za obcą skórę³⁴.

Niemal cała odzież noszona na Huculszczyźnie jeszcze w okresie międzywojennym oraz materiały, z których ją szyto stanowiły wytwór miejscowego rękodzieła³⁵. Najważniejszą zaś jego gałęzią było tkactwo

---

s. 128–135; А. Блаховський, С. Клімек – репродукції, *Забуті скарби. Народний одяг України та Польщі в малюнках Є. Глоговського та К. В. Келісінського. Довідник виставки, Львів–Торунь 2002*, rysunek 60 oraz inne.

³² Д.П. Крвавич, Г.Г. Стельмашук, op. cit., s. 201, 206–209; H. Gąsiorowski, op. cit., s. 57–58.

³³ Warto tutaj zauważyć, iż podobnie w tym czasie działało się ze strojem podhalańskim. Podobne też były skutki takiej sytuacji – szerzej vide choćby: S. Trebunia-Staszal, *Śladami podhalańskiej mody. Studium z zakresu historii stroju górali podhalańskich*, Kościelisko 2007; S. Trebunia-Staszal, J. Kubiena – fotografie, *Strój górali podhalańskich (The Dress of Podhale Highlanders)*, Milówka 2011; S. Trebunia-Staszal, A. Etynkowka, M. Etynkowski, K. Fiedler, *Atlas polskich strojów ludowych*, cz. 5, *Małopolska*, z. 18, *Strój podhalański*, Wrocław 2015.

³⁴ S. Vincenz, *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga pierwsza. Zwada...*, op. cit., s. 481. Na temat huculskiego stroju męskiego w XX w. szerzej vide: A. Smoliński, *Fenomen huculskiego stroju męskiego od końca XIX do początków XXI w.*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe Karpat*, t. 1, praca zbiorowa pod red. K. Dudy, J. Skłodowskiego, Kraków 2018.

³⁵ Opisując Huculszczyznę sprzed 1939 r. Stanisław Vincenz (vide: idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma I. Prawda starowieku. Obrazy, dumy i gawędy z wierzchołiny huculskiej...*, op. cit., s. 291–292) pisał: „Wewnątrz (...) chat są duże i przestronne izby i alkowy, a także wielkie klecie, czyli komory. W kłeciach tych dziś jeszcze znajdziesz dostatek niemały. Wielkie stopy ubrań, wszystkie we własnej chacie sporządzone. Zwoje płótna, koszule wyrabiane zeń, wyszywane wzorami prostymi lub bogatymi i pstrymi, lecz pełnymi umiaru. Tkaniny wełniane, całe zwały liźnyków, serdaki, zapaski, gugle i manty. Wszystko tkane w chacie, barwione różnokolorowo barwnikami, sporządzonymi z kory śliwkowej, olchowej, z kory jabłoni słodkiej i winnej. Tam też w niejednej kłeci leżą na dnie starych, rzeźbionych skrzyń zapyłone i nieużywane dziś staroświeckie stroje: manty, opynki, peremitki. Na

– głównie wełniane – czemu sprzyjała miejscowa hodowla owiec oraz potrzeby zamieszkującej ten region ludności, wytwarzającej często materiały tego typu w domu. Podobnie było również z tkaninami lnianymi i konopnymi, a także z wytwarzaniem nakryć głowy – przede wszystkim zaś interesujących nas tutaj pilśniowych kapeluszy³⁶. Nie należy jednak zapominać, że zarówno w XIX, jak i w XX wieku sprowadzano je również z obszaru niegdysiejszych wielkich Węgier, przy czym ich fasony stanowiły wzór dla rodzimej produkcji.

Warto też jeszcze raz podkreślić, że w swej klasycznej i jednocześnie najbardziej estetycznej postaci, jaką huculski strój męski otrzymał na przełomie XIX i XX wieku, był on jednym z najbogatszych w całym łuku Karpat i podobnie jak wszędzie indziej – jak

---

półkach stoją (...), a na ścianach i kołkach wiszą: bardki i laski (...), stare korale, paciorki i nawleczone na sznurki całe szeregi starych monet i krzyżyków, tak zwane – zgardy. (...) W niejednej komorze i teraz przechowuje się (lub do niedawna jeszcze była) junacka broń: pistolety wykładane, rzeźbione krisy, topory bojowe, bałty, rohatyny, a także retizy, to jest mosiężne zdobne łańcuchy, w które stroili się opryszki”. Natomiast cytowany już wcześniej H. Zbinden (vide: idem, op. cit., s. 182), obserwując i opisując kulturę tego regionu w ostatnim roku istnienia II Rzeczypospolitej, zauważył: „Przy oknie stał kołowrotek, na ławie leżały wrzeczono i kądziel. Hucułki same wszystko tkają i przędą, a dawniej farbowały również wełnę, używając do tego barwników ziemnych i roślinnych. Niestety, są one stopniowo wypierane przez barwniki chemiczne, sprzedawane w sklepikach w podkarpackich wioskach, a z wielkich miast przychodzą na Huculszczyznę banalne kwieciste wzory. Tradycja, której przestrzegano surowo i starannie przez stulecia, odchodzi w zapomnienie, a czyste szlachetne kolory i wzory spotyka się coraz rzadziej. Odzwierciedla to niepoohamowaną przemianę duchową. (...) Każda dolina ma swój własny, starannie pielęgnowany styl”. Vide także: *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського*. Упорядник та автор проекту Я. Ткачук, науковий редактор Б. Ткачук, Львів 2015, s. 295–296.

³⁶ Cytowany już Bernard Newman (vide: idem, op. cit., s. 269) odnotował: „Huculi zawsze słynęli ze swego rzemiosła artystycznego. W ich domach widziałem zwłaszcza znakomite przykłady rzeźby w drewnie, powszechnie występują też wyroby z mosiądzu i garncańskie, jednak nie są to sztuki rdzennie związane z Hucułami. Hucułki tkają (...) bardzo atrakcyjne kilimy, wykorzystywane zazwyczaj jako dekoracje ściienne, oraz malownicze stroje noszone zarówno przez mężczyzn, jak i przez kobiety. Wszystkie te artykuły są domowej roboty, praca na każdym etapie, nawet farbowanie nici, przebiega na miejscu. Mnogość wyprodukowanych olśniewających barw oszałamia, do najulubieńszych zaliczają się czerwień i pomarańcz”. Vide także: *ibidem*, s. 273 oraz: H. Zbinden, op. cit., s. 182.

to już wspomiano – niemal w całości stanowił wytwór rodzimego rękodzieła³⁷. Poza walorami estetycznymi był on również praktyczny i dostosowany do warunków klimatycznych oraz terenowych, w których żyli i pracowali Huculi³⁸. Szczególną malowniczością odznaczały się natomiast stroje wytwarzane i noszone w powiecie kosowskim oraz w rejonie Żabiego, czyli obecnej Werchowyny³⁹.

Jednakże najbardziej charakterystycznym elementem ubioru męskiego – zarówno odświętnego, jak i codziennego, jaki wśród Huculów rozpowszechnił się dopiero w ostatniej ćwierci XIX i w XX wieku, był wykonywany z czarnej pilśni (filcu) kapelusz⁴⁰, czyli *kresania* lub *krysanja* (кресаня lub крисаня)⁴¹. Niewielka główka tego nakrycia głowy

---

³⁷ Formy oraz komponenty tego stroju były charakterystyczne dla całej Huculszczyzny, choć pomiędzy poszczególnymi wsiami wchodzące w jego skład składniki mogły różnić się pewnymi szczegółami kroju oraz zdobnictwa, w tym kolorystyki oraz stosowanych elementów ornamentyki i ich rozmieszczeniem. Dotyczyło to również męskich nakryć głowy – vide: *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського...*, op. cit., s. 296; H. Zbinden, op. cit., s. 182.

³⁸ Warto tutaj zauważyć, iż była to cecha ubiorów praktycznie wszystkich grup etnicznych zamieszkujących łuk Karpat. Tak też było chociażby w przypadku odzieży górali podhalańskich – szerzej, poza częścią wcześniej cytowanej literatury, vide chociażby: W. Gądzikiewicz, *Strój górali podhalańskich pod względem higienicznym*, Warszawa 1926.

³⁹ Autorzy ukraińscy podają jeszcze okolice Horodenki i Śniatynia – vide: *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського...*, op. cit., s. 296.

⁴⁰ Nieoceniony znawca oraz interpretator kultury duchowej i materialnej Huculszczyzny Stanisław Vincenz napisał: „Był u nas na Żabim dawnymi laty niestary człowiek, Ołeks Matarha, rodem z Bereźnicy. (...) Biedak był. (...) Sprawny był człowiek a nabożny, pamiętam zawsze chodził bez kapelusza, aby słońce święte uczcić” – vide: idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga druga. Listy z nieba...*, op. cit., s. 165.

⁴¹ Z racji klimatu, w jakim żyli i pracowali Huculi oraz rozwiniętej hodowli owiec początkowo dominowały futrzane nakrycia głowy – dwóch podstawowych typów: *kłapania* lub *klepania* (кленаня) szyte z sukna i futra oraz *czapki* (*шанка*), zwane też *rogaczkami* (*рогачка*) w całości szyte z ciemnego futra karakułowego – vide: H. Gąsiorowski, op. cit., s. 58; *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського...*, op. cit., s. 297, 331. W fasonie kapeluszy noszonych przez Huculów zaobserwować można tendencję do zmniejszania rozmiarów runda, którego brzegi ponadto nie zawsze były podwinięte. Ta ostatnia cecha oraz układ sznurków, jak również ich ko-

była usztywniona, a rondo lekko wywinięte ku górze⁴². Główkę kapelusza opasywano złocistym galonem (*basamanem*) lub pasem wzorzystej mosiężnej blachy bądź też wieloma różnobarwnymi i okrągłymi sznurkami wełnianymi (*bajorky*). Sznurki te tkano w strefy, zaś dominującymi kolorami – podobnie jak i dziś – były żółty, czerwony, biały oraz ciemnozielony, a także jasno granatowy, a niekiedy nawet fioletowy⁴³. Wydaje się, że kolorystyka ta – przynajmniej częściowo

lorystyka zależały zapewne od rejonu (wsi), z którego pochodził Hucul. Być może podwijanie ronda następowało wskutek istnienia w pewnych rejonach Huculszczyzny szczególnie silnych wpływów węgierskich, bowiem typowym nakryciem głowy *csikosa* (pasterza z węgierskiej puszczy) był kapelusz o niewielkiej okrągłej główce i takim właśnie rondzie – vide: L. Tyrowicz, *Podstawowe wiadomości z dziejów ubioru*, cz. 1, Łódź 1957, s. 218–219; B. Bazielić, *Stroje ludowe narodów europejskich* cz. 2, *Stroje ludowe Europy Środkowej i Wschodniej*, Wrocław 1997, s. 142 i passim. Na Huculszczyźnie wpływy te były widoczne już w ostatnich latach XVIII w., o czym mogą świadczyć choćby notatki Bretończyka Balthasara Hacquet de la Motte – lekarza wojskowego, który w tym czasie odbywał podróże po tym regionie: „Mężczyźni noszą małe kapelusze z wywiniętym rondem (...)” – vide: idem, *Najnowsze podróże przyrodniczo-polityczne po Karpatach Dackich i Sarmackich, zwanych również Północnymi w latach 1791–1793*, [w:] *Dawne Pokucie i Huculszczyzna...*, op. cit., s. 18. Podobnie działo się także w przypadku innych grup etnicznych, które niegdyś wchodziły w skład szeroko rozumianego Królestwa Węgier – vide: *L’udový odev na Spiši*. Zostavovateľ S. Prochotský, Spišska Nova Ves 1990; J. Kucbeľová – text, P. Brenkus – fotografie, *Odeti do krásy*, Bratislava 2018; Z. Beňušková, J. Kucbeľová – text, P. Brankus – fotografie, *Kroje Slovenska [(Folk Costumes of Slovakia) Slovakische Trachten (Costumes populaires de la Slovaquie)]*, Bratislava 2019. Natomiast w kapeluszu z rondem, nawet lekko opuszczonym do dołu, widzimy Hucula na akwareli Juliusza Kossaka – vide: K. Olszański, *Juliusz Kossak*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1988, ilustracja 620.

⁴³ Д.П. Крвавич, Г.Г. Стельмащук, op. cit., s. 220; A. Polec, op. cit., s. 21, 57, 75, 94, 103, 113, 139, 144; *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського...*, op. cit., s. 297, 328–330. Hans Zbinden (vide: idem, op. cit., s. 178–179), opisując stój huculskich kobiet zaobserwowany przez niego w 1939 r., odnotował: „Najbardziej jednak rzucają się w oczy przepyszne, malownicze wyszywanki [czyli hafty – A.S.] ozdabiające górną część rękawów kobiecych koszul. Są to miniaturowe dywaniki (...) o ściśle geometrycznych wzorach na ciemnym tle – wiśniowym, ciemnozielonym, niebieskim – z rzadka przetykane żółtą i jasnoczerwoną nitką. Łączy się w nich szlachetny zmysł artystyczny Wschodu, zwłaszcza Kaukazu i Armenii, z żywym zamięłowaniem do barw tego górskiego ludu i tworzą rodzimą, pełną siły i świeżości harmonię”. Widać z tego, że zarówno w stroju męskim, jak i kobiecym można

– to zapożyczenia barw regimentów wykorzystywanych najpierw w armii austriackiej, a potem w Cesarsko-Królewskiej Armii Austro-Węgierskiej. Służący w nich Huculi przynosili je następnie do swych rodzinnych wsi, gdzie w oparciu o nie tworzono wspomniane powyżej schematy kolorystyczne *bajorków*. Proces ten zakończył dopiero rozpad Austro-Węgier, który nastąpił w końcu 1918 roku, w efekcie klęski poniesionej przez to państwo podczas Wielkiej Wojny⁴⁴.

Poza tym niekiedy na kapeluszach noszonych przez młodych mężczyzn zatykano także przystroje wykonywane zapewne z polnych kwiatów⁴⁵.

Szczególnie okazały wygląd miały – i nadal mają – kapelusze odświętne oraz weselne pana młodego i jego družbów zwane *wesilietko* (*весілетко*), których przystroje były – i w dalszym ciągu są – niezwykle bogate i rozbudowane. W przypadku tych ostatnich wykonywano je bowiem z ptasich piór⁴⁶, włosia, barwnych koralików i paciorków oraz ze złotej nici, barwnej włóczki i sztucznych kwiatów.

---

było napotkać wówczas zbliżoną kolorystykę, przy czym podobne hafty zdobiły także męskie koszule – szerzej, poza częścią wcześniej oraz dalej cytowanej literatury, vide także: М. Курилич, *Елементи та мотиви гуцульського орнаменту*. Упорядник Л.М. Довга, Київ 2001.

⁴⁴ Szerzej vide choćby: A. Smoliński, *Fenomen huculskiego stroju męskiego od końca XIX do początków XXI w....*, op. cit., Ponadto vide także: M. Baczkowski, *Pod czarno-żółtymi sztandarami. Galicja i jej mieszkańcy wobec austro-węgierskich struktur militarnych 1868–1914*, Kraków 2003 oraz: T. Nowakowski – tekst, M. Lewik – ilustracje barwne, *Armia austro-węgierska 1908–1918 (The Austro-Hungarian Army 1908–1918)*, Warszawa 1992; S. Rest, Ch.M. Ortner, T. Ilming, *The Emperor's Coat in the First World War. Uniforms and Equipment of the Austro-Hungarian Army from 1914 to 1918*, Vienna 2002; S.A. Coil, *Uniforms & Equipment of the Austro-Hungarian Army in World War I*, Atglen 2003; P. Jung – text, D. Pavlović – ilustrował, *Rakousko-uherská armáda za první světové války*, Brno 2007; iidem, *Armia austro-węgierska w I wojnie światowej (1) 1914–1916*, przekład S. Kułacz, Oświęcim 2017; iidem, *Armia austro-węgierska w I wojnie światowej (2) 1916–1918*, przekład S. Kułacz, Oświęcim 2017.

⁴⁵ O takim przypadku wspomina Amerykanka Dorothy Hosmer, która w połowie lat 30. XX w. odwiedziła Huculszczyznę. Napisała bowiem: „Mikol, chochlik z jasnymi oczami jak guziczki i pękiem kwiatów przy kapeluszu wywoływał echo z doliny (...)” – vide: eadem, *Rowerem przez Polskę. Podróż młodej Amerykanki średniowiecznymi drogami z Krakowa ku niespokojnym ukraińskim kresom*, [w:] *Dawne Pokucie i Huculszczyzna...*, op. cit., s. 164.

⁴⁶ Maria Brzezina (vide: eadem, op. cit., s. 148–149) podaje, że były to pióra orła lub głuszca.

Natomiast kawalerowie w dni świąteczne za otokiem, początkowo z tyłu głowy, zatykali przystrój w postaci pęku sztucznych kwiatów, piórek lub innych barwnych ozdób⁴⁷. Z biegiem czasu, podobnie jak w przypadku kapeluszy podhalańskich, ozdoby te zaczęto zatykać z lewej strony. Być może, że stało się to w okresie międzywojennym (w latach trzydziestych XX w.) pod wpływem sposobu noszenia piór na kapeluszach pułków strzelców podhalańskich⁴⁸

⁴⁷ Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського..., op. cit., s. 297, 326–328, 330; Г.Г. Стельмашук, Українські народні головні убори (Ukrainian folk headwear), Львів 2013, s. 216–218. Według S. Vincenza szczególnie okazałe były kapelusze tzw. watażkowskie: „(...) ogromny watażkowski kapelusz, wysoki i twardy jak cylinder, obwiedziony szerokimi kresami, a ozdobiony monetami i kolorowymi kitami” – vide: idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga druga. Listy z nieba...*, op. cit., s. 252. W innym zaś miejscu napisał: „A że [Dobosz – A.S.] jechał naprzeciw słońeczka, umieszczona na wysokim kapeluszu, wielka blacha mosiężna odbijała światło, rażąc w oczy patrzących. (...) Za blachą nad kapeluszem wystawały pióra, małe zakręcone piórka kogucie, śmigłe sokole i długie, lekko powiewające pawie” – vide: idem, *Na wysokiej połoninie. Pasma I. Prawda starowieku. Obrazy, dumy i gawędy z wierchowiny huculskiej...*, op. cit., s. 372. Vide także: ibidem, s. 90: „Nigdy nie zapomnę, jak [Foka – A.S.] wyglądał w wielkim starowiecznym, wysokim kapeluszu, jaki niegdyś nosili opryszki. A to kapelusz był obwiedziony szeroką mosiężną blachą, zza blachy zaś wystawały i wysoko powiewały pawie pióra” oraz ibidem, s. 341, gdzie mowa o kapeluszu watażkowskim „(...) ustrojonym w wielkie złote talary tureckie (...)”.

⁴⁸ Obszerniej vide: A. Smoliński, *Mundur strzelców podhalańskich od roku 1918 do początku 1920 na tle umundurowania Wojska Polskiego*, „Arsenał Poznański” 1995, R. 4, nr 12, s. 16–43; idem, *Jeszcze o umundurowaniu strzelców podhalańskich podczas wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku*, „Arsenał Poznański” 1996, R. 5, nr 17, s. 17–20; idem, *Jakie były początki umundurowania strzelców podhalańskich...*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 2000, t. 9, s. 70–80; idem, *Początkowe dzieje barwy i symboliki strzelców podhalańskich oraz ich związku z kulturą ludową Podhala – lata 1918–1920. Przyczynek do badań mundurowologicznych i kostiumologicznych*, „Czasy Nowożytny. Periodyk Poświęcony Dziejom Polskim i Powszechnym od XV do XX wieku” 2003, t. 14, s. 103–176; idem, *Przyczynek do genezy odrębności mundurowych strzelców podhalańskich II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2004, R. 5 (56), nr 3 (203), s. 295–304; idem, *Polskie czy obce inspiracje umundurowania strzelców podhalańskich II Rzeczypospolitej?*, [w:] *Małopolska i Podhale w latach wielkiej wojny 1914–1918. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 90. rocznicy wybuchu I wojny światowej*, Nowy Targ 27–29 sierpnia 2004 r., praca zbiorowa pod red. R. Kowalskiego,

oraz 49. Huculskiego Pułku Strzelców Wojska Polskiego⁴⁹, w których

Nowy Targ 2009, s. 173–202; idem, *Polskie i obce inspiracje umundurowania strzelców podhalańskich II Rzeczypospolitej*, [w:] *W kręgu tradycji i historii formacji podhalańskich*, praca zbiorowa pod red. D. Knutla, P. Korzeniowskiego, A. Olejki, Raciborsko 2011, s. 27–69. Ponadto vide także: W.B. Moś, *Strzelcy podhalańscy 1918–1939*, Kraków 1989.

- ⁴⁹ Szerzej o tych kwestiach, poza częścią wcześniej oraz dalej cytowanej literatury, vide także: W.B. Moś, *Strzelcy huculscy. Tradycje munduru i symboliki*, „Arsenał Poznański” 1993, R. 2, nr 4 (6), s. 1–12; A. Smoliński, *Odrębności mundurowe 49 Huculskiego Pułku Strzelców oraz ich symbolika*, [w:] *Mniejszości narodowe i wyznaniowe w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, praca zbiorowa pod red. Z. Karpusa i W. Rezmera, Toruń 2001, s. 341–373; idem, *Odrębności mundurowe 49 Huculskiego Pułku Strzelców jako element działań integracyjnych w armii II Rzeczypospolitej*, „Wrocławskie Studia Wschodnie” 2001, nr 5, s. 113–155; idem, (A. Смоліньскі), *З історії військової уніформістики в II-й Речі Посполитій: особливості одностроїв 49-го Гуцульського Стрілецького Полку*, „Nad Wisłą i Dnieprem. Polska i Ukraina w Przestrzeni Europejskiej – Przeszłość i Teraźniejszość” 2002, nr 1, seria: Systemy Międzynarodowe i Globalny Rozwój, s. 151–185; idem, *Ciekawe dzieje barwy 49 Huculskiego Pułku Strzelców z lat 1937–1939, cz. 1*, „Pro Memoria. Pismo Miłośników Przeszłości” 2003, nr 8 (9), s. 48–52; idem, *Ciekawe dzieje barwy 49 Huculskiego Pułku Strzelców z lat 1937–1939, cz. 2*, „Pro Memoria. Pismo Miłośników Przeszłości” 2004, nr 1 (10), s. 44–50; idem, *Skąd wzięły się kapelusze w 49 Huculskim Pułku Strzelców?*, „Semper Fidelis. Pismo Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich” 2004, nr 6 (83), s. 30–34; idem, (A. Смоліньскі), *49-й Гуцульський Стрілецький Полк війська польського*, „Військово-Історичний Альманах” 2007, R. 8, nr 1 (14), s. 49–72; idem, *Elementy huculskiego ubioru męskiego w umundurowaniu 49 Huculskiego Pułku Strzelców Wojska Polskiego*, [w:] *Od ugody hadziackiej do Unii Europejskiej*, t. 1, *Wolni z wolnymi, równi z równymi, zacni z zasnymi...* (Від Гадяцької угоди до Європейського Союзу. Том I. Вільні з вільними, рівні з рівними, достойні з достойними...), praca zbiorowa pod red. A. Kulczyckiego, I. Guraka, I. Słoty, M. Rowickiego, O. Boryniaka, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012, s. 217–225; idem, *Barwa 49 Huculskiego Pułku Strzelców – ciekawy element działań integracyjnych w armii II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Przemyski” 2012, t. 48, z. 1, „Historia Wojskowości”, s. 93–152; idem, *Elementy huculskiego stroju regionalnego w umundurowaniu 49 Huculskiego Pułku Strzelców Wojska Polskiego z lat 1937–1939*, [w:] *Kołomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia...*, op. cit., s. 138–173; idem, *Uniforms and insignia of rank of the Polish Army's 49th Hutsul Rifles Regiment in 1937–1939. A contribution to the service of Ukrainians in the Second Polish Republic Army and to the history of Polish military costumology*, [w:] *Crossroads from Rus' to...* Edited by R. Dymczyk, I. Krywoszeja, N. Morawiec, Częstochowa–Humań–Poznań 2015, s. 137–163. Ponadto vide także: W. Moś, W. Soszyński, *Wojska górskie II Rzeczypospolitej 1918–1939*, Kraków 2020.

po 1921 roku służyli także poborowi z Huculszczyzny. Jednak zdecydowanie najwięcej z nich wcielano do 1., 2., 3., 4., 5. i 6. Pułków Strzelców Podhalańskich. Z biegiem czasu ukształtował się zwyczaj polegający na tym, że kawalerowie na *kresani* nosili przystroje z lewej, a mężczyźni żonaci z prawej strony⁵⁰.

Niekiedy noszono też znacznie tańsze i bardziej dostępne kapelusze słomkowe, zwane *sołomienka* lub *słomianka*, o fasonie podobnym do *kresani*⁵¹, które w miarę możliwości także ozdabiano piórkami oraz barwnymi, włóczkowymi *bajorkami*⁵².

Poza tym w pierwszej ćwierci XX wieku u mężczyzn w podszłym wieku można było spotkać także kapelusze starszych fasonów, jakie na Huculszczyźnie noszono na przełomie XIX i XX wieku – a nawet jeszcze wcześniej. Najczęściej miały one obszerne rondo, których końce, wzorem węgierskim, były dość mocno wywinięte do góry⁵³. Wydaje się, że wytwarzanie takich kapeluszy ustało po zmianach granic, które w tej części Europy nastąpiły po I wojnie światowej. W ich wyniku przecięta została bowiem część wcześniejszych szlaków wymiany i kontaktów kulturowych⁵⁴.

Nie należy też zapominać, że kapelusze odgrywały istotną rolę w huculskiej obrzędowości, choćby tej, która związana była ze zwyczajem noworocznego kołędowania:

⁵⁰ B. Шухевич, *Гуцульщина, Перша часть...*, op. cit., s. 146–148, 151–155; A. Fischer, op. cit., s. 44, 54, 56, 60, 65, 67–68, 150, 153; F.A. Ossendowski, *Huculszczyzna, Gorgany i Czarnohora*, Poznań..., op. cit., s. 137–150; U. Janicka-Krzywda, op. cit., s. 29–32, 41; T. Zagórzański, *Słownik gwary huculskiej*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3, s. 163 i passim; J. Gawlik, op. cit., s. 49–50.

⁵¹ Niekiedy nawet kapelusze weselne nie były pilśniowe, lecz plecione ze słomy – vide choćby: *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського...*, op. cit., s. 330.

⁵² M. Brzezina, op. cit., s. 149, 152; *Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського...*, op. cit., s. 297, 329.

⁵³ Niekiedy ich krawędzie sięgały niemal szczytu główki kapelusza, co powodowało, że stawała się ona praktycznie niewidoczna.

⁵⁴ Szerzej vide choćby: W. Borodziej, M. Górny, *Nasza wojna*, t. 2, *Narody 1917–1923*, Warszawa 2018; A. Chwalba, 1919. *Pierwszy rok wolności*, Wołowiec 2019; *Rozpad imperiów. Kształtowanie powojennego ładu w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1918–1923*, praca zbiorowa pod red. M. Gibiec, G. Hryciuka, R. Klementowskiego, Wrocław–Warszawa 2020.

Kolędnicy wysypywali się z chaty szumnie, a domownicy i goście wychodzili razem z nimi na dwór. Bo jeszcze na zakończenie wszyscy śpiewacy i płasarze układali na śniegu przed chatą nagłowniki czyli kapelusze, jeden na drugi, w stromy stos, tak iż wyglądały jak pień czy ul starowieczny. Wokół takiego ula z samych nagłowników tańczyli taniec zwany kruhlek, wirowy, chyży a lekki, tak jak młode pszczołki na wiosnę, gdy odkryją sącę na kwiatach. Tańczyli właśnie na pomyślność uli, rojów i miodu⁵⁵.

Opisane powyżej kapelusze huculskie jeszcze w okresie międzywojennym, a więc w czasie, gdy Huculszczyzna stanowiła integralną część Rzeczypospolitej Polskiej, powszechnie noszone były przez mężczyzn przez cały rok, chyba że zimą niskie temperatury oraz inne niekorzystne warunki pogodowe powodowały konieczność zakładania na głowę cieplejszych nakryć, osłaniających także uszy – szczególnie narażonych na wyziębienie. Poza tym w tradycyjnym ubiorze męskim tego regionu poczęły pojawiać się też kapelusze konfekcyjne, niebędące wytworami miejscowego rzemiosła ludowego, lecz przemysłu odzieżowego bądź też rzemiosła miejskiego, pracującego na potrzeby szerszej grupy klientów – poza odbiorcami miejskimi także mieszkańców okolicznych wsi⁵⁶. Na Huculszczyźnie ich użytkownicy często – głównie w zakresie stosowanych przystrojów – nadawali im jednak cechy zbliżone do tradycyjnych nakryć głowy noszonych przez Huculów.

Podobnie działo się też w czasach sowieckich, gdy wskutek zmian pojałtańskich Huculszczyzna, jako region Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej⁵⁷, znalazła się w składzie Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. Jednak pomimo częściowego zaniku regionalnej wytwórczości – głównie wskutek trudności z dostępem do potrzebnych surowców i materiałów oraz odcięciem tego obszaru od tradycyjnych źródeł zaopatrywania w niezbędne tkaniny,

---

⁵⁵ S. Vincenz, *Na wysokiej połoninie. Pasma I. Prawda starowieku. Obrazy, dumy i gawędy z wierchowiny huculskiej...*, op. cit., s. 113.

⁵⁶ Była to prawidłowość, która dotyczyła – i nadal dotyczy – także wielu innych społeczności lokalnych zamieszkujących łuk Karpat, a także innych grup etnicznych, które żyją w ich sąsiedztwie.

⁵⁷ W czasach sowieckich można było zaobserwować tendencje do rozszerzania geograficznego zasięgu kultury huculskiej – głównie materialnej. Wydaje się też, że – jak to już wspomniano – podobne prawidłowości istnieją także na współczesnej Ukrainie.

barwniki oraz inne komponenty odzieżowe – nadal starano się tam podtrzymywać regionalną kulturę, w tym również – w możliwie szerokim zakresie – zachowywać odrębność huculskiego stroju męskiego oraz kobiecego. W przypadku tego pierwszego w nakryciach głowy, obok form tradycyjnych, coraz powszechniej zaczęły pojawiać się, dostosowywane do lokalnych potrzeb, pilśniowe kapelusze konfekcyjne produkowane przez sowiecki przemysł odzieżowy lub też pozyskiwane za granicą. Często jednak – szczególnie w przypadku kapeluszy weselnych – starano się zaopatrywać je w możliwie bogaty tradycyjny przystroj. U mężczyzn starszych wiekiem przez cały ten czas w użyciu pozostawały, znoszone już jednak i podniszczone przez długi okres używania, kapelusze wykonane jeszcze przed 1945 rokiem, które stały się wzorem dla nowszych form męskich nakryć głowy tego typu.

Pewną rolę w utrzymaniu tradycyjnego stroju huculskiego, w tym także towarzyszącego im nakrycia głowy, odegrały utrzymywane i kontrolowane przez władze sowieckie folklorystyczne zespoły regionalne, które prezentowane podczas publicznych występów elementy tradycyjnej kultury, zmuszone jednak były podporządkować politycznym potrzebom Sowietów oraz ich polityki wobec skolektywizowanej sowieckiej wsi. Ta forma gospodarki była Hucułom zupełnie obca i absolutnie nie sprzyjała kultywowaniu ich tradycji oraz odrębności.

Korzystne zmiany w tym zakresie nastąpiły dopiero po 1991 roku, gdy Ukraina uzyskała niepodległość, zaś na Huculszczyźnie – przynajmniej częściowo – udało się powrócić do pewnych tradycyjnych form gospodarowania⁵⁸, a tym samym możliwe stało się odrodzenie niektórych elementów lokalnej kultury, w tym również regionalnego

---

⁵⁸ W części huculskich wsi oraz miejscowości leżących w tym regionie rozwinęła się baza turystyczna, która sprzyja wzrostowi ruchu turystycznego oraz stwarza dodatkowe, wcale pokaźne, możliwości zarobkowania dla miejscowej ludności. Jednak istotnym ograniczeniem w tym zakresie nadal jest fatalny stan techniczny sieci drożnej oraz utrudnienia wynikające z faktu, iż część szczytów leży w strefie przygranicznej z Rumunią. Poza tym w Karpatach Wschodnich z reguły nadal brak szlaków oznaczonych w sposób, do którego przyzwyczajony jest choćby turysta z Polski lub Czech. W dalszym ciągu bardzo poważnym problemem jest przekraczanie granicy polsko-ukraińskiej – szerzej vide choćby: G. Rąkowski, *Ukraińskie Karpaty i Podkarpacie. Część zachodnia. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. 5, Pruszków 2013; idem, *Ukraińskie Karpaty i Podkarpacie. Część wschodnia. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. 6, Pruszków 2014; D. Dyląg, *Gorgany. Przewodnik*, Pruszków 2016.

stroju. Tendencjom tym począł sprzyjać także, wspomniany już wcześniej, odradzający się i narastający ruch turystyczny oraz znaczący wzrost zainteresowania tym regionem i jego kulturą, który – jak to już wspomniano – widoczny jest zarówno na Ukrainie, jak i w Polsce.

W efekcie tego na Huculszczyźnie odrodziła się też wytwórczość tradycyjnych nakryć głowy – w tym kapeluszy. Obecnie najpoważniejszym ośrodkiem ich wytwarzania jest leżąca w obwodzie iwano-frankińskim huculska wieś Krasnoilla⁵⁹, gdzie według wzorów pochodzących z XIX wieku oraz z pierwszej połowy wieku XX, wytwarza się pilśniowe huculskie kapelusze. Jednym z ich producentów jest Maria Potiak. Ich odbiorcami, poza – co oczywiste – Hucułami, są również licznie odwiedzający tę miejscowość turyści z Ukrainy oraz z Polski.

Obecnie najpowszechniejszym fasonem jest *kresania* o niewysokiej główce i szerokich podgiętych do góry *kresach*, czyli rondzie. Ten typ nakrycia głowy obecnie nazywany jest *doboszówką*, gdyż według lokalnej tradycji takie właśnie nakrycie głowy nosił lokalny – legendarny – opryszek Dowbosz⁶⁰. Obecnie na ukraińskiej Huculszczyźnie *kresanie* tego fasonu noszą głównie żonaci mężczyźni – gazdowie. Wkładane są one z okazji ukraińskich świąt państwowych oraz religijnych – przede wszystkim w drodze do cerkwi. Podobnie dzieje się też w niedzielę, gdy mężczyźna udaje się do świątyni.

Huculskie nakrycie głowy innego fasonu to *barszywki*. Jego cechą charakterystyczną są wąskie *kresy*, czyli rondo, po huculsku zwane *barsze*. Kapelusze tego typu noszą już nawet mali trzyletni chłopcy, którzy zakładają je na różne oficjalne święta oraz uroczystości obchodzone w przedszkolach i szkołach. Poza tym, wraz z bogatym przystrojem, używają ich także młodzi podczas uroczystości ślubnych i weselnych. Obecnie chodzi się w nich również na wybory oraz zakłada się je do cerkwi – także na chrzest własnych dzieci. „Jednym słowem jest to kapelusz na różne okazje. Co to za Hucuł bez *barszywki* – mogą go wykpić”⁶¹.

⁵⁹ W czasach II Rzeczypospolitej była to Krasnoilla.

⁶⁰ Lub też Dowbusz. Jako ciekawostkę można tutaj podać, że istnieją nawet wzory haftów, które określane są mianem dobooszowskich – vide: I. Свійонтек, Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту. Альбом 5. (Навчальний посібник). Космацькі вишивки Косівщини «Довбушеві взори». Книга 2, Львів 2015.

⁶¹ Cyt. za: S. Różycka, *Komu huculski kapelusz?*, „Kurier Galicyjski” 2019, nr 13 (329), s. 13.

Obecnie, by wykonać tradycyjny kapelusz huculski, należy zakupić konfekcyjny kapelusz welurowy. Kupuje się je hurtem w Czerniowcach bądź w Chuście, pozbawia się go następnie wszelkich elementów ozdobnych w postaci wstążek, piórek itd., po czym wrzuca do wrzątku i dolewa specjalnego kleju⁶², który ma nadać kapeluszu twardość⁶³. Po 10 minutach tak rozmiękczone i nasyczone kapelusze nakłada się na specjalne dębowe kule, zwane *formaki*, na których modeluje się ich fason – głównie zaś szerokość *kresów*, czyli ronda. Welur powinien być gorący, zaś wszystkie czynności należy wykonywać możliwie szybko. Wymodelowane na *formakach* kapelusze pozostają na nich przez dwa tygodnie, po czym ich kształt staje się trwały oraz stają się one twarde⁶⁴ i odporne na zmiany fasonu – nawet pod wpływem wilgoci. Dopiero wówczas można przystąpić do ich dekoracji.

Współcześnie w tym celu używane są złociste, plastikowe koraliki oraz „(...) lelitki, zmotane i rozpuszczone kolorowe nici (...)”⁶⁵. Najpierw wokół główki kapelusza mocnymi nićmi naszywa się koraliki, zaś nad nimi umieszcza się żółte, niebieskie i czerwone nici tzw. *robaki*. Ponad nimi umieszcza się kwiaty wykonane z pozłacanych *lelitek* oraz z barwnych nici. W sumie jest ich od pięciu do siedmiu poziomów, zaś ponad nimi naszywa się kolejny rząd złocistych plastikowych koralików. Z lewej strony kapelusza mocowany jest przystrój wykonany z 20–30 kolorowych sztucznych kwiatów, zwany *ogalionem*. Obecnie na zakończenie przystrajania kapelusza „(...) dodaje się kolorowy deszczyk z bożonarodzeniowej choinki. Przy poruszaniu się te ozdoby poruszają się i mieniają kolorami. Chyba dlatego nazywane są »trzęsonką«”⁶⁶. Zamocowane są jednak tak, że można je szybko z kapelusza zdjąć i nadać mu mniej odświętny wygląd.

---

⁶² Zastosowanie tego kleju powoduje, że, poza twardością, kapelusz nabiera bardzo specyficznego, dość nieprzyjemnego, zapachu – ocena dokonana na podstawie współczesnego kapelusza znajdującego się w zbiorach autora.

⁶³ Hans Zbinden w 1939 r. zanotował: „Starszy mężczyzna o szarej, poranej zmarszczkami twarzy, ocienionej prastarym, usztywnionym smołą [raczej dziegciem albo też po prostu zwierzęcym tłuszczem – A.S.] filcowym kapeluszu, kroczy powoli w swoich ciemnoczerwonych sukiennych spodniach” – vide: idem, op. cit., s. 210.

⁶⁴ Stają się tak twarde: „(...) że można nimi gwoździe wbijać” – vide: S. Różycka, op. cit., s. 13.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

Innymi ozdobami współczesnego męskiego kapelusza huculskiego są również barwne pompony wykonywane z czerwonych, zielonych, pomarańczowych i bordowych nici – zapewne typu cwyst.

Obecnie na wykonanie pojedynczego kapelusza huculskiego należy poświęcić niekiedy niemal miesiąc, zaś ich cena w 2019 roku kształtowała się od 600 do 1200 hrywien. Pomimo to współcześnie nie brakuje chętnych na zakup tego nakrycia głowy, przy czym, poza Hucułami, ich nabywcami są muzea, a także turyści – głównie z Polski i Kanady, gdzie znajduje się spora ukraińska diaspora⁶⁷.

Kończąc te rozważania można założyć, jak się wydaje, że podobnie (lub bardzo podobnie) proces produkcji oraz zdobienia tradycyjnych kapeluszy huculskich przebiegał również w czasach II Rzeczypospolitej, czyli w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku.

*****

Tak w skrócie przedstawia się historia huculskich kapeluszy męskich, w tym tych pochodzących z okresu II Rzeczypospolitej, które stały się następnie pierwowzorem niezwykle estetycznych kapeluszy wojskowych do 1939 roku noszonych do umundurowania garnizonowego wyłącznie w 49. Huculskim Pułku Strzelców Wojska Polskiego. Do polskich sił zbrojnych, powróciły one, jednak już tylko na krótko, po 1991 roku, po czym ich tradycja jako wojskowego nakrycia głowy się skończyła⁶⁸.

Aleksander Smoliński

---

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Te kwestie zostaną omówione w drugiej części tego studium.

Seweryn Obst, *Hucul*, olej na płótnie. Własność prywatna.

Typowa sylwetka młodego Hucula z początków XX w. Na głowie czarna, filcowa *kresania* z dość szerokim i podwiniętym do góry rondem oraz z przystrojem w postaci piór, zapewne również pawich. Na ramiona narzucony czerwony, zdobiony aplikacjami i frędzlami *serdak*, pod nim *keptar*. Na białej koszuli wypuszczonej na spodnie szeroki pas *czeres*. W rękę zapewne *bardka* lub *kielef* bądź też *palica*. Spodnie letnie – *haczi* – zapewne barwy żółtej. Na nogach typowe huculskie *postoty*. Przez prawe ramię do lewego boku pas od torby – być może typu *taszka*.

Hucul w ubiorze odświętnym – początek XX w.

Widoczny jest fason *kresani*, czyli kapelusza z przystrojem w postaci piór oraz dość szerokim i wysoko podwiniętym rondem. Doskonale widać również zdobnictwo *keptara*. Spodnie to zapewne czerwone *kraszanyci*. Natomiast na wyłożonej na spodnie białej koszuli zapięty szeroki, skórzany pas – *czeres*. Przez ramię – na szerokim pasku – założona męska torba bogato zdobiona elementami wycinanymi z blachy miedzianej lub mosiężnej. Na szyi, zamiast *zgardy*, zawieszony krzyżyk z pasyjką. W rękę *topiriec*. Źródło: *Album „Ziemi”*. *Typy ludowe. II*, [b.r. i m.]. Zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Huculi w ubiorach odświętnych – niedzielnych, najprawdopodobniej lata dwudzieste XX w.

Na głowach *kresanie* o dość szerokich i jedynie lekko podwiniętych rondach z różnymi przystrojami. U większości na główkach kapeluszy barwne *bajorki*. *Kraszany*, czyli spodnie czerwone lub granatowe. Na białych koszulach założone *keptary*. U jednego z Huculów w ręku zapewne *palica*. Na nogach postowały. Jednak jeden z mężczyzn w butach z cholewami, które były jednym z wyznaczników zamożności oraz symboli zmian cywilizacyjnych nieodwracalnie wkraczających na Huculszczyznę po I wojnie światowej. Źródło: Pocztówka zatytułowana: *Niedziela w górach*. Zbiory Muzeum Krajoznawczego w Iwano-Frankiwsku (Івано-Франківський Краєзнавчий Музей). Reprodukacja fotograficzna Aleksander Smoliński.

Przykład kapelusza huculskiego z noszonym po prawej stronie (dla patrzącego po lewej) przystrojem w postaci piór bądź kwiatów i barwnych, puszystych, wykonanych z wełnianej włóczki *bajorków*, owiniętych wokół główki. Kapelusz noszony „na lewe ucho” – czasy II Rzeczypospolitej. Źródło: F.A. Ossendowski, *Huculszczyzna, Gorgany i Czarnohora*, Poznań [b.r.], s. 91.

Inny przykład kapelusza huculskiego z przystrojem w postaci barwnych, puszystych, wykonanych z wełnianej włóczki *bajorków*, owiniętych wokół główki. W tym przypadku kapelusz pochylony „na prawe ucho” – czasy II Rzeczypospolitej. Źródło: F.A. Ossendowski, *Huculszczyzna, Gorgany i Czarnohora*, Poznań [b.r.], s. 91.

Kolejny przykład kapelusza huculskiego z przystrojem w postaci barwnych, puszystych, wykonanych z wełnianej włóczki *bajorków*, owiniętych wokół główki. Rondo *kresani* dość szerokie o brzegach wyraźnie podgiętych do góry – czasy II Rzeczypospolitej. Źródło: Obraz olejny malowany na płótnie, autorstwa Juliusza Kędziora – 1933 r. Zbiory Muzeum Okręgowego w Pile. Fot. Aleksander Smoliński.

Typowy pilśniowy kapelusz huculski – *kresania* – z przystrojem w postaci puszystych włóczkowych *bajorków* nałożonych na złotą tkaną taśmę. Źródło: Zbiory Muzeum Huculszczyzny i Pokucia w Kołomyi im. J. Kobryńskiego (Національний Музей Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського). Fot. Aleksander Smoliński.

Inny przykład typowego pilśniowego kapelusza huculskiego – *kresani* – z przystrojem w postaci puszystych włóczkowych *bajorków*, nałożonych na złotą tkaną taśmę, oraz zatkniętego po prawej stronie (dla patrzącego z lewej) *przystroju* w postaci piór. *Bajorki* dodatkowo ozdobione są złotymi cekinami umocowanymi na białej – nicianej – plecionce. Źródło: Zbiory Muzeum Huculszczyzny i Pokucia w Kołomyi im. J. Kobryńskiego (Національний Музей Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського). Fot. Aleksander Smoliński.

Hucułka i Hucul – najprawdopodobniej przełom XIX i XX w. lub też początek XX w.

U Hucula na głowie *kresania* o dość szerokim rondzie i wysokiej główce z przystrojem w postaci piór oraz różnobarwnych *bajorków*. *Serdak*, czyli czerwona kurtka sukienka narzucona na ramiona i spięta pod szyją. Pod nią bogato zdobiony *keptar*. Biała, długa i wyłożona na spodnie koszula zdobiona na kołnierzu, w zapięciu oraz na mankietach oszewkami haftowanymi czerwonymi nićmi. Spodnie to czerwone *kraszanyci*. Na nogach skórzane *postoty*. Przez ramię przełożona skórzana torba męska (*torbyna-tabiwka*) bogato zdobiona mosiężnymi ćwiekami i okuciami. Źródło: Rysunek zatytułowany: *Комплекси традиційного одягу. Гуцульщина* zamieszczony w opracowaniu: Т. Ніколаєва, *Історія українського костюма*, Київ 1996 – strona niepaginowana.

Hucuł na koniu, – najprawdopodobniej lata dwudzieste lub trzydzieste XX w.

Na głowie *kresania* o dość wąskim rondzie i niskiej główce ozdobionej różnobarwnymi *bajorkami* oraz przystrojem z piór. Na białej, długiej koszuli z barwnymi oszewkami na mankietach bogato zdobiony *keptar*. Spodnie *kraszanicy* z lampasem na zewnętrznym szwie nogawki – być może wpływ mody wojskowej. Na nogach skórzane *postoty*. Źródło: Akwarela Karola Kossaka. Zbiory Muzeum Krajoznawczego w Iwano-Frankiwsku. Reprodukacja fotograficzna Aleksander Smoliński.

Huculska para nowożeńców oraz huculscy muzykanci w strojach odświętnych. Lata trzydzieste XX w.

Na głowach *kresanie* lub zwykłe męskie kapelusze konfekcyjne. *Kresanie* z przystrojem oraz różnobarwnymi *bajorkami*. Ronda dość wąskie i jedynie lekko podwinięte. Koszule białe z haftowanymi oszewkami. *Keptary* bogato zdobione. Spodnie to, przynajmniej u części mężczyzn, czerwone *kraszanyci*. U pana młodego przez lewe ramię – na szerokim pasku – założona męska torba. Na nogach buty z długimi cholewami. Widoczny jest też tradycyjny zestaw instrumentów muzycznych. Źródło: Fotografia z epoki – zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Dudziarz huculski, Worochta – lata trzydzieste XX w.

Na głowie *kresania* o niskiej główce i dość wąskim rondzie z różnobarwnymi *bajorkami*. Długa, wypuszczona na spodnie biała koszula bez haftowanych oszewek. *Keptar* ciemny, zdobiony barwnymi aplikacjami i haftami. Na koszuli zapięty austro-węgierski skórzany pas wojskowy z charakterystyczną klamrą z dwugłowym, Cesarsko-Królewskim, orłem. Widoczne są także dudy. Źródło: *Гуцули, бойки, лемки. Комплект пошитвок із збірки Петра Арсенича, [b.r. i m.]*. Zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Gra na *trembitcie*, czyli *trembitanie* na Huculszczyźnie. Lata trzydzieste XX w.

Na głowach *kresanie* o niskich główkach i dość wąskich rondach z różnobarwnymi *bajorkami* wokół główek. Długie, wypuszczone na spodnie białe koszule bez haftowanych oszewek. *Keptary* różnych fasonów, w tym zapewne także zakładane na co dzień – mniej ozdobne. Spodnie, być może *kraszany* lub też granatowe, noszone z postołami lub z obuwem fabrycznym. Widoczna jest także *trembita* oraz sposób grania na tym instrumencie. Źródło: Pocztówka wydana nakładem Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny, zamieszczona w: W. Blacharska, G. Niewiadomy, *Odkrywanie Huculszczyzny. Katalog wystawy w Muzeum Etnograficznym w Gdańsku-Oliwie*, Pelplin–Gdańsk 2002, pozycja katalogowa nr 352.

I.I. Łoboda, *Pan młody*, olej na płótnie, 1964 r.

Pomimo trudności związanych z okresem sowieckim widoczne są niemal wszystkie atrybuty odświętnego huculskiego stroju męskiego, mianowicie kapelusze z *bajorkami* i bogatym przystrojem, bogato haftowana *soroczka* oraz czerwony *serdak* i *kraszanyci*. W ręku *sokirka*. Źródło: zbiory Muzeum Sztuki (Художній Музей) w kolegiacie pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny oraz świętych Andrzeja i Stanisława w Iwano-Frankiwsku. Fot. Aleksander Smoliński.

Huculscy trembitannicy. Jaremcze, 4 czerwca 1981 r. Fotografia przedstawia typowy męski strój huculski w schyłkowym okresie sowieckim. Na głowach *kresanie*, czyli kapelusze huculskie z przystrojami w postaci barwnych *bajorków* i piór. Długie, białe koszule z barwnymi oszewkami wypuszczone na spodnie. U jednego narzucony na ramiona ciemny *serdak*, a u drugiego założony zdobiony *keptar*. Spodnie, zapewne *kraszany* o fasonie z lat osiemdziesiątych XX w., dostosowane do produkowanego fabrycznie obuwia konfekcyjnego, powszechnie noszonego w tym czasie. Widoczne są też nadal używane wówczas na Huculszczynie *trembity*. Fotografia ta przedstawia stan tradycyjnego stroju huculskiego w formie, w jakiej funkcjonował on w czasach sowieckich. Fotografia z epoki. Źródło: Zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Jeden z huculskich zespołów folklorystycznych działających w czasach sowieckich. Na głowach muzyków wyłącznie kapelusze konfekcyjne zaopatrzone w mniej lub bardziej rozbudowane przystroje. Patrząc na całość ich ubioru można dojść do wniosku, że największy problem sprawiało wówczas zdobycie tradycyjnego – opartego o huculskie pierwowzory – nakrycia głowy. Warto także zwrócić uwagę na hasło propagandowe (...dojdziemy do wyższości komunistycznej organizacji pracy...) umieszczone pod podobizną W.I. Lenina. Źródło: Kopia cyfrowa fotografii z epoki, zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Wasył i Wasylisa Zelenczuk z Krzywórnii w dniu ślubu w tradycyjnych strojach weselnych, które, według słów panny młodej, są „świadectwem piękna ich gór, łąk, strumieni i nieba”, fotografia z przełomu XX i XXI w. Mężczyzna w bogato zdobionym kapeluszu weselnym oraz w okazałym, pięknym *keptarze* założonym na haftowaną białą *soroczkę*. Na szyi zawiązana jednak chustka „fabryczna”. W rękę *bardka*. Źródło: L. Suchy, M. Suchy, *Wioska na wzgórzach. U Huculów na Ukrainie*, „National Geographic Polska” 2000, nr 12 (15), s. 95.

Inny przykład współczesnych, tradycyjnych strojów weselnych, które nadal obecne są na Huculszczyźnie. Mężczyzna w bogato zdobionym kapeluszu weselnym oraz w okazałym, pięknym *keptarze* noszonym na haftowanej białej *soroczce*. W ręku *bardka*. Źródło: Гуцульський календар 2018. Спецвипуск 23 журналу «Гуцульщина», Верховина 2018, okładka.

Huculski konny orszak weselny w drodze do cerkwi. Jaremcze, wrzesień 2010 r. U drużbów i pana młodego na głowach *kresanie* z przystrojami w postaci barwnych *bajorków*. Ciemne *serdaki* założone w rękawy. Druhny w jasnych, zdobionych haftami i aplikacjami *keptarach*. Fotografia przedstawia stan tradycyjnego stroju huculskiego w formie, w jakiej funkcjonuje on obecnie, czyli w czasach niepodległej Ukrainy. Fot. Aleksander Smoliński.

Maria Potiak, współczesna producentka kapeluszy huculskich ze wsi Krasnoilla, prezentująca dwa typy wytwarzanych przez siebie tradycyjnych nakryć głowy – w prawej ręce (dla patrzącego w lewej) bogato zdobiony kapelusz, typu *barszywka*, zaś w lewej (dla patrzącego w prawej) także bogato zdobioną *kresanię*, typu *doboszówka*. Źródło: S. Różycka, *Komu huculski kapelusz?*, „Kurier Galicyjski” 2019, nr 13 (329), s. 13.

Autor tego studium w powojennym, dość już zużyтым, bo noszonym na co dzień kapeluszu huculskim typu *barszywka*. Jedyne jego zdobienie stanowią puszyste *bajorki* naszyte na białym podkładzie. Fotografia autorstwa Agaty Smolińskiej wykonana w Jaremczu w 2012 r. Zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Współczesna – zakupiona w 2019 r. – huculska *kresania* typu *doboszówka* z bogatym przystrojem w postaci puszystych, różnobarwnych *bajorków*, dodatkowo ozdobionych aplikacją w postaci różnorodnych kwiatków. Brzegi *bajorków* obszyte złotymi, plastikowymi koralikami. Z lewej strony dodatkowe zdobienie kwiatowe oraz dwa puszyste, włóczkowe chwasty. Brzeg kapelusza obszyty wąską, czarną taśmą pasmanteryjną. Zbiory Aleksandra Smolińskiego.

Źródła

Dokumenty publikowane

Mały Rocznik Statystyczny 1939, Warszawa 1939.

Relacje, wspomnienia, pamiętniki

Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników.

Wybór tekstów z lat 1795–1939. Do druku przygotowali J. Gudowski, M. Olszański, A. Ruszczak, K. Tur-Marciszek, W. Witkowski, Warszawa 2001.

Dunin-Brzeziński J., *Rotmistrz Legionów Polskich. Wspomnienia z lat 1914–1919.* Przedmowa, opracowanie i przypisy S.J. Rostworowski, Pruszków 2003.

Hacquet de la Motte B., *Najnowsze podróże przyrodniczo-polityczne po Karpatach Dackich i Sarmackich, zwanych również Północnymi w latach 1791–1793*, [w:] *Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników. Wybór tekstów z lat 1795–1939.* Do druku przygotowali J. Gudowski, M. Olszański, A. Ruszczak, K. Tur-Marciszek, W. Witkowski, Warszawa 2001.

Hosmer D., *Rowerem przez Polskę. Podróż młodej Amerykanki średniowiecznymi drogami z Krakowa ku niespokojnym ukraińskim kresom*, [w:] *Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników. Wybór tekstów z lat 1795–1939.* Do druku przygotowali J. Gudowski, M. Olszański, A. Ruszczak, K. Tur-Marciszek, W. Witkowski, Warszawa 2001.

Newman B., *Rowerem przez II RP. Niezwykła podróż po kraju, którego już nie ma.* Reportaż z 1934 roku, przekład E. Kochanowska, Kraków 2021.

Porwit M., *Spojrzenie poprzez moje życie*, Warszawa 1986.

Zbinden H., *Na Huculszczyźnie*, [w:] *Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników. Wybór tekstów z lat 1795–1939.* Do druku przygotowali J. Gudowski, M. Olszański, A. Ruszczak, K. Tur-Marciszek, W. Witkowski, Warszawa 2001.

Opracowania

Baczkowski M., *Pod czarno-żółtymi sztandarami. Galicja i jej mieszkańcy wobec austro-węgierskich struktur militarnych 1868–1914*, Kraków 2003.

Bazielich B., *Stroje ludowe narodów europejskich, cz. 2, Stroje ludowe Europy Środkowej i Wschodniej*, Wrocław 1997.

- Beňušková Z., Kucbeľová J. – text, Brankus P. – fotografie, *Kroje Slovenska [(Folk Costumes of Slovakia) Slovakische Trachten (Costumes populaires de la Slovaquie)]*, Bratislava 2019.
- Berendt E., Bohdanowicz J., Golla H., Jasnowska D., Kurbiel J., Szczepka A., Woźniak A., *Bartky, tabiwoy, zgardy... Huculiana z kolekcji Ewy Załęskiej-Szczepki i Andrzeja Szczepki*, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław 2016.
- Blacharska W., Niewiadomy G., *Odkrywanie Huculszczyzny. Katalog wystawy w Muzeum Etnograficznym w Gdańsku-Oliwie, Pelplin-Gdańsk* 2002.
- Borodziej W., Górny M., *Nasza wojna, t. 2, Narody 1917–1923*, Warszawa 2018.
- Cerkwie drewniane dawnej Galicji Wschodniej*, praca zbiorowa pod red. W. Walanusa, Kraków 2012.
- Choroszy J.A., *Huculszczyzna w literaturze polskiej*, Wrocław 1991.
- Choroszy J.A., *Na płaju „Wysokiej Połoniny”. Huculszczyzna w literaturze polskiej po r. 1939 (rekonesans)*, „Połoniny’03. Rocznik krajoznawczy poświęcony Beskidom Wschodnim”, Studenckie Koło Przewodników Beskidzkich, Warszawa 2003.
- Chwalba A., 1919. *Pierwszy rok wolności*, Wołowiec 2019.
- Coil S.A., *Uniforms & Equipment of the Austro-Hungarian Army in World War I*, Atglen 2003.
- Czerep S., *II Brygada Legionów Polskich*, Warszawa 1991.
- Ćwiklińska M., *Tradycyjne pasterstwo huculskie*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3.
- Dobrowolska-Kierył M., *Przedwojenne Kresy. Najpiękniejsze fotografie*, Warszawa 2011.
- Dylağ D., *Gorgany. Przewodnik*, Pruszków 2016.
- Falkowski J., *Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny*, Lwów 1938.
- Falkowski J., *Zachodnie pogranicze Huculszczyzny. Dolinami Prutu, Bystrzycy Nadwórniańskiej, Bystrzycy Sołotwińskiej i Łomnicy*, Lwów 1937.
- Falkowski J., Pasznycki B., *Na pograniczu łemkowsko-bojkowskim. Zarys etnograficzny*, Lwów 1935.
- Fischer A., *Rusini. Zarys etnografii Rusi*, Lwów–Warszawa 1928.
- Fryderyk Pautsch. *Sceny huculskie*. Katalog wystawy w Muzeum Archidiecezjalnym Kardynała Karola Wojtyły w Krakowie, praca zbiorowa pod red. A.J. Nowobilskiego, Kraków [b.r.].

- Gawlik J., *Osobliwości Huculszczyzny*, Rzeszów 2005.
- Gądzikiewicz W., *Strój górali podhalańskich pod względem higienicznym*, Warszawa 1926.
- Gąsiorowski H., *Zasięg terytorialny siedzib huculskich*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3.
- Góry wołają. Wędrówki z obiektywem od Olzy po Czeremosz*. Wstęp literacki R. Malczewski, Rzeszów 2011.
- Hejke K., *Huculszczyzna*, tekst J. Skłodowski, J. Wnuk, Poznań 2010.
- Huculszczyzna, jej kultura i badacze*. Międzynarodowa konferencja naukowa w ramach festiwalu huculskiego 2006 „Za głosem trembity”, redakcja J. Stęszewski, J. Cząstka-Kłapyta, Kraków 2008.
- Huculszczyzna. Kultura i edukacja*, praca zbiorowa pod red. A. Haratyk, Toruń 2009.
- Huculszczyzna na dawnej pocztówce i fotografii*. Wstęp A. Karczmarszewski, wypisy z książki *Huculszczyzna* W. Szuchewicza, Rzeszów 2013.
- Janicka-Krzywda U., *Huculi*, Kraków 1991.
- Jawor G., *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin 2000.
- Jung P. – tekst, Pavlović D. – ilustracje, *Armia austro-węgierska w I wojnie światowej (1) 1914–1916*, przekład S. Kułacz, Oświęcim 2017.
- Jung P. – tekst, Pavlović D. – ilustracje, *Armia austro-węgierska w I wojnie światowej (2) 1916–1918*, przekład S. Kułacz, Oświęcim 2017.
- Jung P. – text, Pavlović D. – ilustroval, *Rakousko-uherská armáda za první světové války*, Brno 2007.
- Karczmarszewski A., *Świat Bojków. Etnograficzna podróż po Bojkowszczyźnie*, Rzeszów 2014.
- Karczmarszewski A., *Świat Łemków. Etnograficzna podróż po Łemkowszczyźnie*, Rzeszów 2014.
- Kolankowski J., *Gdzie szum Prutu, Czeremoszu. Szkice o Huculszczyźnie*, dopełnił J.A. Choroszy, Wrocław 1989.
- Kolberg O., *Dzieła wszystkie*, t. 54, *Ruś karpacka*, cz. 1, Wrocław–Poznań 1970.
- Kołomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej*. Wybrane zagadnienia, praca zbiorowa pod red. A.A. Ostanka, A. Smolińskiego, Warszawa 2017.
- Koprowski M.A., *Łemkowie. Losy zaginionego narodu*, Zakrzewo 2016.
- Kresowe dziedzictwo. W blasku huculskiej watry*. Informator do wystawy w Muzeum Kresów w Lubaczowie, praca zbiorowa pod red. S.P. Makary, B. Woch, J. Mazura, Lubaczów 2010.

- Kroh A. – tekst, Drożdżik P. – fotografie, *Łemkowszczyzna (The Lemko-land)*, Olszanica 2006.
- Krótki przewodnik po Huculszczyźnie. Od Hnitesy po Rogoze. Zestawił komitet redakcyjny, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1933.
- Kruszona M., *Huculszczyzna. Opowieść kabalistyczna z czasów elektryfikacji*, Poznań 2010.
- Kryciński S., *Łemkowszczyzna. Czas wojny i pokoju*, Rzeszów 2018.
- Kryciński S., *Łemkowszczyzna nieutracona*, Rzeszów 2018.
- Kryciński S., *Łemkowszczyzna po obu stronach Karpat*, Rzeszów 2016.
- Kucbeľová J. – text, Brenkus P. – fotografie, *Odetí do krásy*, Bratislava 2018.
- Kultura współczesnej Huculszczyzny. Materiały pokonferencyjne*, praca zbiorowa pod red. J. Cząstki-Kłapyty, J. Stęszewskiego, Kraków 2010.
- Legiony w Karpatach 1914*. Napisał Dr B. Merwin oficer Legionów Polskich, Wiedeń 1915.
- L'udový odev na Spiši*. Zostavovateľ S. Prochotský, Spišska Nova Ves 1990.
- Merwin B., *Legiony w boju 1914. II Brygada w Karpatach*, t. 1, Kraków 1915.
- Moś W.B., *Strzelcy huculscy. Tradycje munduru i symboliki*, „Arsenał Poznański” 1993, R. 2, nr 4 (6).
- Moś W.B., *Strzelcy podhalańscy 1918–1939*, Kraków 1989.
- Moś W., Soszyński W., *Wojska górskie II Rzeczypospolitej 1918–1939*, Kraków 2020.
- Na wysokiej połoninie. Sztuka Huculszczyzny – Huculszczyzna w sztuce*. W 40 rocznicę śmierci Stanisława Vincenza. Katalog wystawy w Muzeum Narodowym w Krakowie. Tekst Z. Gołubiew, M.P. Kruk, J. Kapłon, Kraków 2011.
- Nicieja S.S., *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych t. 2, Uzdrowiska i letniska kresowe. Truskawiec, Jaremcze, Worochta, Skole, Morszyn, Opole* 2013.
- Nicieja S.S., *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych, t. 3, Zaleszczyki, Kosów, Chodorów, Kałusz oraz Abacja, Opole* 2013.
- Nicieja S.S., *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych, t. 4, Kołomyja, Żabie, Dobromil, Opole* 2014.
- Nicieja S.S., *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych, t. 5, Sambor, Rudki, Beńkowa Wisznia, Nadwórna, Bitków, Delatyn, Rafajłowa, Opole* 2014.

- Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, praca zbiorowa pod red. B. Petrozolin-Skowrońskiej, Warszawa 1996.
- Nowakowski T. – tekst, Lewik M. – ilustracje barwne, *Armia austro-węgierska 1908–1918 (The Austro-Hungarian Army 1908–1918)*, Warszawa 1992.
- Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997.
- Olszański K., *Juliusz Kossak*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1988.
- Orłowicz M., *Przewodnik po Galicji, Bukowinie, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim z mapą Galicji i Tatr, planem Lwowa, Krakowa i 262 ilustracjami*, Lwów 1919.
- Ossendowski F.A., *Huculszczyzna. Gorgany i Czarnohora*, Poznań [b.r.].
- Ossendowski F.A., *Karpaty i Podkarpacie*, Poznań [b.r.].
- Pasterstwo na Huculszczyźnie. Gospodarka – kultura – obyczaj*, praca zbiorowa pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2001.
- Pieradzka K., *Na szlakach Łemkowszczyzny*, Kraków 1939.
- Pokucie – ziemia Vincenza. Wystawa wrzesień 1995*, Wrocław 1995.
- Polec A., *Na dalekiej połoninie. Huculszczyzna dziś*, Warszawa 1997.
- Przedwojenna Polska w krajobrazie i zabytkach*, t. 2, *Województwo stanisławowskie i tarnopolskie*, Rzeszów 2012.
- Przewodnik historyczno-turystyczny po Gorganach i Czarnohorze. Szlakiem II Brygady Legionów Polskich w Karpatach Wschodnich*, praca zbiorowa pod red. J. Moszczeńskiego, Warszawa 1937.
- Rąkowski G., *Ukraińskie Karpaty i Podkarpacie. Część wschodnia. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. 6, Pruszków 2014.
- Rąkowski G., *Ukraińskie Karpaty i Podkarpacie. Część zachodnia. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. 5, Pruszków 2013.
- Reinfuss R., *Karpacki świat Bojków i Łemków. Fotografie. Tekst i wybór fotografii* Z. Libera, H. Ossadnik, Olszanica 2015.
- Rest S., Ortner Ch. M., Ilming T., *The Emperor's Coat in the First World War. Uniforms and Equipment of the Austro-Hungarian Army from 1914 to 1918*, Vienna 2002.
- Rozpad imperiów. Kształtowanie powojennego ładu w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1918–1923*, praca zbiorowa pod red. M. Gibiec, G. Hryciuka, R. Klementowskiego, Wrocław–Warszawa 2020.
- Różycka S., *Komu huculski kapelusz?*, „Kurier Galicyjski” 2019, nr 13 (329).

- Skłodowski J., *Huculszczyzna w grafice polskiej do roku 1945*, Poronin 2005.
- Skłodowski J., *Rafajłowa. Huculska wieś w Karpatach Wschodnich*, Krosno 2018.
- Skłodowski J., *Rzeczpospolita Rafajłowska. Na szlaku II Brygady Legionów Polskich w Karpatach*, Warszawa 2009.
- Smoliński A., *Barwa 49 Huculskiego Pułku Strzelców – ciekawy element działań integracyjnych w armii II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Przemyski” 2012, t. 48, z. 1 „Historia Wojskowości”.
- Smoliński A., *Ciekawe dzieje barwy 49 Huculskiego Pułku Strzelców z lat 1937–1939. Część I*, „Pro Memoria. Pismo Miłośników Przeszłości” 2003, nr 8 (9).
- Smoliński A., *Ciekawe dzieje barwy 49 Huculskiego Pułku Strzelców z lat 1937–1939. Część II*, „Pro Memoria. Pismo Miłośników Przeszłości” 2004, nr 1 (10).
- Smoliński A., *Elementy huculskiego stroju regionalnego w umundurowaniu 49 Huculskiego Pułku Strzelców Wojska Polskiego z lat 1937–1939*, [w:] *Kołomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia*, praca zbiorowa pod red. A.A. Ostanka, A. Smolińskiego, Warszawa 2017.
- Smoliński A., *Elementy huculskiego ubioru męskiego w umundurowaniu 49 Huculskiego Pułku Strzelców Wojska Polskiego*, [w:] *Od ugody hadziackiej do Unii Europejskiej*, t. 1, *Wolni z wolnymi, równi z równymi, zasnęci z zasnymi...* (Від Гадяцької угоди до Європейського Союзу. Том I. Вільні з вільними, рівні з рівними, достойні з достойними...), praca zbiorowa pod red. A. Kulczyckiego, I. Guraka, I. Słoty, M. Rowickiego, O. Boryniaka, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012.
- Smoliński A., *Fenomen huculskiego stroju męskiego od końca XIX do początków XXI w.*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe Karpat*, t. 1, praca zbiorowa pod red. K. Dudy, J. Skłodowskiego, Kraków 2018.
- Smoliński A., *Jakie były początki umundurowania strzelców podhalańskich...*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 2000, t. 9.
- Smoliński A., *Jeszcze o umundurowaniu strzelców podhalańskich podczas wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku*, „Arsenał Poznański” 1996, R. 5, nr 17.
- Smoliński A., *Mundur strzelców podhalańskich od roku 1918 do początku 1920 na tle umundurowania Wojska Polskiego*, „Arsenał Poznański” 1995, R. 4, nr 12.

- Smoliński A., *Odrębności mundurowe 49 Huculskiego Pułku Strzelców jako element działań integracyjnych w armii II Rzeczypospolitej*, „Wrocławskie Studia Wschodnie” 2001, nr 5.
- Smoliński A., *Odrębności mundurowe 49 Huculskiego Pułku Strzelców oraz ich symbolika*, [w:] *Mniejszości narodowe i wyznaniowe w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, praca zbiorowa pod red. Z. Karpusa i W. Rezmera, Toruń 2001.
- Smoliński A., *Początkowe dzieje barwy i symboliki strzelców podhalańskich oraz ich związki z kulturą ludową Podhala – lata 1918–1920. Przyczynek do badań mundurologicznych i kostiumologicznych*, „Czasy Nowożytnie. Periodyk Poświęcony Dziejom Polskim i Powszechnym od XV do XX wieku” 2003, t. 14.
- Smoliński A., *Polskie czy obce inspiracje umundurowania strzelców podhalańskich II Rzeczypospolitej?*, [w:] *Małopolska i Podhale w latach wielkiej wojny 1914–1918*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 90. rocznicy wybuchu I wojny światowej, Nowy Targ 27–29 sierpnia 2004 r., praca zbiorowa pod red. R. Kowalskiego, Nowy Targ 2009.
- Smoliński A., *Polskie i obce inspiracje umundurowania strzelców podhalańskich II Rzeczypospolitej*, [w:] *W kręgu tradycji i historii formacji podhalańskich*, praca zbiorowa pod red. D. Knutla, P. Korzeniowskiego, A. Olejki, Raciborsko 2011, s. 27–69.
- Smoliński A., *Przyczynek do genezy odrębności mundurowych strzelców podhalańskich II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2004, R. 5 (56), nr 3 (203).
- Smoliński A., *Skąd wzięły się kapelusze w 49 Huculskim Pułku Strzelców?*, „Semper Fidelis. Pismo Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich” 2004, nr 6 (83).
- Smoliński A., *Uniforms and insignia of rank of the Polish Army's 49th Hutsul Rifles Regiment in 1937–1939. A contribution to the service of Ukrainians in the Second Polish Republic Army and to the history of Polish military costumology*, [w:] *Crossroads from Rus' to...* Edited by R. Dymczyk, I. Krywoszeja, N. Morawiec, Częstochowa–Humań–Poznań 2015.
- Suchy K., Suchy M., *Wioska na wzgórzach. U Huculów na Ukrainie*, „National Geographic Polska” 2000, nr 12 (15).
- Szlakami Huculszczyzny*. Katalog wystawy w Muzeum Podkarpackim w Krośnie, Krosno 2008.
- Szuchiewicz W., *Huculszczyzna*, t. 1–4, Warszawa 2011.

- Szymacha A., Zarzycki J., *Między Prutem a Czeremoszem*, „Aura. Ochrona Środowiska Miesięcznik Naczelnej Organizacji Technicznej” 2001, nr 5.
- Trebunia-Staszal S., *Śladami podhalańskiej mody. Studium z zakresu historii stroju górali podhalańskich*, Kościelisko 2007.
- Trebunia-Staszal S., Etynkowka A., Etynkowski M., Fiedler K., *Atlas polskich strojów ludowych, cz. 5, Małopolska, z. 18, Strój podhalański*, Wrocław 2015.
- Trebunia-Staszal S., Kubienna J. – fotografie, *Strój górali podhalańskich (The Dress of Podhale Highlanders)*, Milówka 2011.
- Tucholska K., Kostuch B., *Huculszczyzna. Ceramika pokucka w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 2008.
- Tyrowicz L., *Podstawowe wiadomości z dziejów ubioru, cz. 1*, Łódź 1957.
- Vincenz S., *Na wysokiej połoninie. Pasma I. Prawda starowieku. Obrazy, dumy i gawędy z wierchowiny huculskiej*, Sejny 2002.
- Vincenz S., *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga pierwsza. Zwada*, Sejny 2003.
- Vincenz S., *Na wysokiej połoninie. Pasma II. Nowe czasy. Księga druga. Listy z nieba*, Sejny 2004.
- Vincenz S., *Na wysokiej połoninie. Pasma III. Barwinkowy wianek*, Sejny 2005.
- Wielocha A., *Przedwojenne Bieszczady, Gorgany i Czarnohora. Najpiękniejsze fotografie*, Warszawa 2013.
- Witkowski W., *Budownictwo ludowe huculszczyzny*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3.
- Wołoskie dziedzictwo Karpat*, praca zbiorowa pod red. J. Szymika, L. Richtera, Czeski Cieszyn 2008.
- Wołoszczuk S., *Pokucie. Legenda i rzeczywistość*, Wrocław 2000.
- Zagórzański T., *Słownik gwary huculskiej*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” 1994, t. 3.
- Ząbek A., *Doroczne zwyczaje pasterskie na Huculszczyznie. Współczesność na tle tradycji, [w:] Pasterstwo na Huculszczyznie. Gospodarka – kultura – obyczaj*, praca zbiorowa pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2001.

****

- Блаховський А., Клімек С.– репродукції, *Забути скарби. Нарадний одяг України та Польщі в малюнках Є. Глоговського та К. В. Келісінського. Довідник виставки, Львів–Торунь 2002.*
- Гоberman Д.Н., *Искусство гуцулов*, Москва 1980.

- Кирчів Р., *13 фольклорних регіонів України. Нариси й статті*, Львів 2002.
- Кривавич Д.П., Стельмащук Г.Г., *Український народний одяг XVII – початку XIX ст. в акварелях Ю. Глоговського*, Київ 1988.
- Курилич М., *Елементи та мотиви гуцульського орнаменту*. Упорядник Л. М. Довга, Київ 2001.
- Луців Є., *Бойове мистецтво Гуцулів*, Тернопіль 2014.
- Ніколаєва Т., *Історія українського костюма*, Київ 1996.
- Образний світ Валентини Джуранюк*. Передмова О. Голубец, текст та упорядкування М. Гринюк, світлини М. Гринюк, О. Данищук, Чернівці 2013.
- Пежанський О.Г., *Ностальгія...: Фотоальбом*. Упорядник В.В. Пилип'юк, Львів 1992.
- Свійонтек І., *Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту*. Альбом 5. (Навчальний посібник). Космацькі вишивки Косівщини «Довбушеві взори». Книга 2, Львів 2015.
- Свійонтек І., *Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту*. Альбом 3. 100 узорів, Івано-Франківськ 2008.
- Свійонтек І., *Вишивки Гуцульщини. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту*. Альбом 4. (Навчальний посібник). Астральний (зоряний) орнамент, Львів 2016.
- Свійонтек І., *Гуцульські вишивки Карпат. Мистецтво геометричного орнаменту та колориту*. Альбом 1, Івано-Франківськ 2011.
- Скарби Національного Музею Народного Мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Упорядник та автор проекту Я. Ткачук, науковий редактор Б. Ткачук, Львів 2015.
- Смолінський А. (Smoliński A.), *З історії військової уніформістики в II-й Речі Посполитій: особливості одностроїв 49-го Гуцульського Стрілецького Полку, „Nad Wisłą i Dnieprem”*. Polska i Ukraina w Przestrzeni Europejskiej – Przeszłość i Teraźniejszość” 2002, nr 1, seria: Systemy Międzynarodowe i Globalny Rozwój.
- Смолінський А. (Smoliński A.), *49-й Гуцульський Стрілецький Полк війська польського, „Військово-Історичний Альманах”* 2007, R. 8, nr 1 (14).
- Собашко В., *Дорогами і стежками Карпат. Туристичний путівник*, Львів 2003.
- Стельмащук Г.Г., *Українські народні головні убори (Ukrainian folk headwear)*, Львів 2013.

- Тарас Я. (Taras J.), *Сакральна дерев'яна архітектура Українців Карпат. Культурно-традиційний аспект (Sacral wooden architecture by Ukrainians of Carpathians. Some aspects of cultural tradition)*, Львів 2007.
- Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г., *Гуцульські світи. Лексикон*, Львів 2013.
- Шекерик-Доників П., *Рік у віруваннях Гуцулів, Вибрані твори*, Верховина 2009.
- Шухевич В., *Гуцульщина. В 5 частинах*, Харків 2018.
- Шухевич В., *Гуцульщина. Перша і друга частини*, Верховина 1997.
- Шухевич В., *Гуцульщина, Перша часть*, Львов 1899.
- Шухевич В., *Гуцульщина. П'ята частина*, Верховина 2000.
- Шухевич В., *Гуцульщина. Третя частина*, Верховина 1999.
- Шухевич В., *Гуцульщина. Четверта частина*, Верховина 1999.
- Щерба Г. (Shcherba H.), *Розквіт і трагедія Лемківщини (The blossoming and tragedy of Lemkivshchyna)*, Львів (Lviv) 2011.
- Етногенез та етнічна історія населення українських Карпат. Том I. Археологія та антропологія. Науковий редактор Д. Козак*, Львів 1999.
- Ястремська Т., *Традиційне гуцульське пастухування*, Львів 2008.

Hutsul Hat's Career in the Polish Army. Part I. Historical Pedigree of Men's Headwear in the Hutsul Region

Keywords

Hutsul region, men's Hutsul hat, Republic of Poland, Republic of Ukraine

Abstract

In this study, the author discusses the shape of the traditional men's hat worn in the Hutsul region from the last quarter of the 19th century to modern times. His area of interest also included the appearance of the hat during the Soviet period, as well as the current condition and functioning in the independent Republic of Ukraine. In particular, he devoted a lot of attention to hat cuts and their ornamentation, which were used at a time when the region was an integral part of the Republic of Poland, while its culture aroused special interest among Polish scholars – mainly historians and ethnographers – and was an object of fascination for Polish tourists visiting the Hutsul region both in summer and winter.

Die Karriere des Huzulenhuts in der polnischen Armee. Teil I. Historische Ursprünge der Kopfbedeckung für Männer in der Huzulenregion

Schlüsselwörter

Huzulen, Huzulenhuts für Männer, Republik Polen, Republik Ukraine

Zusammenfassung

In dieser Studie geht der Autor auf die Form des traditionellen Männerhutes ein, der in der Huzulenregion vom letzten Viertel des 19. Jahrhunderts bis heute getragen wird. Sein Interesse galt auch dem Erscheinungsbild des Hutes während der Sowjetzeit sowie dem aktuellen Zustand und der Funktionsweise in der unabhängigen Republik Ukraine. Insbesondere widmete er sich den Hutformen und ihrer Verzierung, die in der Zeit verwendet wurden, als diese Region ein integraler Bestandteil der Republik Polen war. Die Kultur dieser Region erregte besonderes Interesse bei polnischen Wissenschaftlern - vor allem Historikern und Ethnologen - und war ein Objekt der Faszination für polnische Touristen, die die Huzulenregion sowohl im Sommer als auch im Winter besuchten.

Карьера гуцульской шляпы в польской армии. Часть I. Историческое происхождение мужских головных уборов Гуцульщины

Ключевые слова

Гуцульщина, гуцульская мужская шляпа, Республика Польша, Украина

Резюме

В данном труде автор рассматривает форму традиционной мужской шляпы, которую носили на Гуцульщине с последней четверти XIX века до современности. В сферу его интересов также входит внешний вид шляпы в советский период, а также ее нынешнее состояние и значение при независимой Украине. В частности, автор уделил много внимания фасонам шляп и методам их украшения, которые использовались в то время, когда этот регион входил в состав Польши, а его культура вызывала особый интерес у польских ученых – в основном историков и этнографов – и являлась предметом восхищения польских туристов, посещавших Гуцульщину как летом, так и зимой.